

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Kasvatus- ja perhetyö

Mari Kytömäki

SOSIAALINEN KEHITYS LIKUNTALEIKKIKOULUSSA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

KYTÖMÄKI, MARI

Sosiaalinen kehitys liikuntaleikkikoulussa

Opinnäytetyö

57 sivua + 7 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Virve Remes

Toimeksiantaja

Elimäen Vilppulan nuorisoseura ry

Huhtikuu 2013

Avainsanat

leikki-ikäiset, liikunta, sosiaalinen kehitys, vuorovaikutus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Kouvolan Koriolla toimivan liikuntaleikkikoulun vaikutuksia 3 - 6-vuotiaan lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Tavoitteena oli tämän ohella osallistaa liikuntaleikkikoulua käyvät lapset ja heidän vanhemmat mukaan tutkimukseen sekä tulosten myötä myös kehittää kyseistä liikuntaleikkikoulua. Tutkimusmenetelminä olivat kyselytutkimus vanhemmille, lasten haastattelu sekä osallistuva havainnointi.

Tutkimuksen alussa on esitetty taustatietoina selvitys liikuntaleikkikoulusta sekä sosiaalisuudesta käsitteineen. Teoriapohjassa käsitellään leikki-ikäisen lapsen sosiaalista kehitystä kuin myös lapsiryhmää, perheliikuntaa sekä liikunnan ja ohjaajan merkitystä sosiaalisessa kehityksessä. Tämän jälkeen on kerrottu tutkimuksen toteuttamisesta sekä esitetty tutkimuksen tulokset. Lopussa on vielä kehitysehdotuksia Koriolla toimivaan liikuntaleikkikouluun, jonka jälkeen pohdinta ja tulosten tarkastelua.

Tulosten perusteella liikuntaleikkikoulun vaikutukset sosiaaliseen kehitykseen ovat hyvin moninaiset. Ryhmätoiminnan ja leikkimuotoisen liikunnan avulla lapsi oppii tutustumaan uusiin lapsiin ja ryhmätoimintaan, rohkaistuu sosiaalisissa suhteissa toimimiseen sekä oppii selvittämään sosiaalisissa tilanteissa tulevia ongelmia. Myös muun muassa empatiakyky, moraalinen kehitys ja minäkäsitys kehittyvät liikuntaleikkikoulussa. Liikuntaleikkikoulun vaikutukset sosiaaliseen kehitykseen ovat kuitenkin hyvin ryhmäkohtaisia ja riippuvat ryhmän sekä ohjaajan toimintatavoista.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

KYTÖMÄKI, MARI

Social Development in Playschool Regarding Physical Education

Bachelor's Thesis

57 pages + 7 pages of appendices

Supervisor

Virve Remes, Senior Lecturer

Commissioned by

Elimäen Vilppulan nuorisoseura ry

April 2013

Keywords

interaction, physical education, preschoolers, social development

The aim of this study was to investigate effects that physical education has on social development of 3 - 6-year- old children. Besides that the aim was to get those children and their parents involved in this study. The results will also help to develop the physical education in a playschool. The methods used were a questionnaire for parents, an interview for children and committed observation.

The background account of physical education in playschool is presented at the beginning as well as the concept of social. The theory part includes preschooler's social development, children's teamwork, family's physical activity as well as the meaning of physical education and instructor in social development. The fulfillment and the results of the study have been introduced. At the end there are developmental proposals for physical education in playschool in Korja followed by a discussion and a review of results.

The results showed that physical education in playschool affects for children's social development and the effects are multifold. With teamwork and a light-hearted exercise the child gets to know new children and group activities as well will be encouraged and learns to solve problems. Also empathy, moral conception and self-image will be developed. However, those effects are extremely group-specific and depend on methods of the group and the instructor.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	LIKUNTALEIKKIKOULU	7
3	SOSIAALISUUS	9
	3.1 Sosiaaliset taidot	9
	3.2 Sosiaalisen tiedonkäsittelyn vaiheet	10
	3.3 Vuorovaikutus	11
4	3 - 6-VUOTIAAN LAPSEN SOSIAALINEN KEHITYS	12
	4.1 Vuorovaikutustaidot	13
	4.2 Minäkäsitys ja itsetunto	14
	4.2.1 Minäkäsitys	14
	4.2.2 Negatiivinen minäkäsitys	16
	4.2.3 Itsetunto	17
	4.3 Moraalinen kehitys	17
	4.4 Tunnetaitojen kehitys	18
	4.5 Riitely ja kiusaaminen	19
	4.6 Häiriökäyttäytyminen	21
5	LAPSIRYHMÄ	21
	5.1 Lapsiryhmään totuttautuminen	22
	5.2 Ryhmään liittyminen	23
	5.3 Ryhmän kokoonpano	24
6	LIKUNNALLISTEN KOKEMUSTEN MERKITYS SOSIAALISESSA KEHITYKSESSÄ	25
7	OHJAAJAN MERKITYS SOSIAALISESSA KEHITYKSESSÄ	27
8	PERHELIKUNTA	28
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
	9.1 Tutkimuskysymykset	29

9.2 Tutkimusmenetelmä	30
9.2.1 Aineistonkeruumenetelmä	30
9.2.2 Analyysitapa	31
10 TUTKIMUSPROSESSI	32
11 KORIAN LIIKUNTALEIKKIKOULUN VAIKUTUKSIA SOSIAALISEEN KEHITYKSEEN	33
11.1 Liikuntaleikkikoulussa käymisen syytä	33
11.2 Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus	34
11.2.1 Ohjaajien toiminta	35
11.2.2 Perheliikunta	36
11.3 Lasten keskinäinen vuorovaikutus	37
11.4 Ryhmän toiminta	38
11.4.1 Ryhmään liittyminen	39
11.4.2 Ryhmän kokoonpano	40
11.5 Sosiaaliset taidot	40
11.6 Minäkäsitys ja itsetunto	42
11.7 Moraalinen kehitys	43
11.8 Tunnetaitojen kehitys	44
11.9 Riitely ja kiusaaminen	44
11.10 Tottelevaisuus	47
11.11 Kilpailullisuus	49
12 KEHITYSEHDOTUKSIA KORIALLA TOIMIVAAN LIIKUNTALEIKKIKOULUUN	49
13 TULOSTEN TARKASTELU JA PÄÄTELMÄT	50
13.1 Johtopäätökset	50
13.2 Tutkimuksen eettisyys	52
13.3 Tulosten luotettavuus	52
13.4 Tulosten yleistettävyys	53
13.5 Tavoitteiden saavuttaminen	54
13.6 Jatkotutkimustarpeet	54
14 POHDINTA	55

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomakkeen saatekirje

Liite 2. Kyselylomake vanhemmille

Liite 3. Lapsen haastattelun runko

Liite 4. Lapsen 2. haastattelun runko

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Kouvolan Koriolla toimivan liikuntaleikkikoulun vaikutuksia 3 - 6-vuotiaan lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Opinnäytetyöni toimeksiantaja oli Elimäen Vilppulan Nuorisoseura ry, joka ylläpitää Liikuntaleikkikoulu Vintiötä. Liikuntaleikkikoulu kokoontuu kerran viikossa. Koriolla on yleensä kaksi ryhmää: 3 - 4-vuotiaiden ryhmä sekä 5 - 6-vuotiaiden ryhmä. Opinnäytetyöni aineistonkeruun aikana 3 - 4-vuotiaille oli suuresta kävijämäärästä johtuen kaksi ryhmää.

Olen ollut mukana ohjaamassa Korian liikuntaleikkikoulua opinnäytetyötäni tehdessä, ja sieltä aiheenikin löysin. Ehdotin itse aihetta ja sain siihen vapaat kädet. Tavoitteena oli siis tutkia juuri tätä liikuntaleikkikoulua. Aiheeni rajasin sosiaaliseen kehitykseen. Liikunnan ja ryhmän vaikutuksista lapsen sosiaaliseen kehitykseen on jossakin määrin tehty tutkimusta ennenkin. Koska ryhmämuotoisen liikunnan vaikutukset sosiaaliseen kehitykseen riippuvat suurelta osin muun muassa liikuntamuodosta, ryhmän toimintatavoista ja ohjaajan toimintatavoista (Autio & Kaski 2005, 60; Miettinen 2000, 62 - 63), oli yksittäisen liikuntaryhmän vaikutusten selvittämisellä merkitystä. Käsittäakseni liikuntaleikkikoulua käyvien lasten tai vanhempien näkemyksiä ei tästä aiheesta kuitenkaan ole ennen tutkittu. Tällä työllä myös saatiin osallistettua juuri heitä mukaan tutkimukseen. Selvitin heidän näkemyksiään liikuntaleikkikoulusta ja syistä, miksi he ylipäätään haluavat käydä liikuntaleikkikoulussa. Tavoitteena oli myös herätellä ohjaajia näkemään tästä tutkimuksesta esiin nousseita kysymyksiä ja tätä kautta myös kehittää Korian liikuntaleikkikoulua. Myös vanhemmilta ja lapsilta kysyttiin kehitysehdotuksia.

2 LIIKUNTALEIKKIKOULU

Liikuntaleikkikoulu on Nuoren Suomen 3 - 6-vuotiaille kehittämä liikuntaohjelma. Monipuolisten ja tavoitteellisten tuntimallien avulla lapsi oppii kehon hallintaa, perusliikkeitä ja yhdessäoloa. Liikuntaleikkikoulun tarkoituksena on lapsen kehityksen pohjalta rakennetun ohjelman avulla kehittää perusliikuntataitoja ennen lajitaitojen opetteluun siirtymistä. Näiden perustaitojen avulla lapsella on edellytykset myöhemmin oppia yksityiskohtaisempia liikuntalajeja. (Liikuntaleikkikoulu.)

Liikuntaleikkikoulu voi toimia urheiluseuroissa tai yhdistyksissä ohjaajakoulutuksen käyneen ohjaajan johdolla. Myös päivähoidossa voi soveltaa liikuntaleikkikoulun ohjelmia ja täten tukea päivähoidon liikuntakasvatustyötä. Vanhemmilla on mahdollisuus osallistua lapsen viikoittaiseen liikuntaleikkikouluun kerran kuukaudessa pidettävällä perheliikuntatunnilla. (Liikuntaleikkikoulu.)

Kouvolan Koriolla toimiva Liikuntaleikkikoulu Vintiöt on Elimäen Vilppulan nuoriseura ry:n ylläpitämä. Se on ollut toiminnassa vuoden 2000 syksystä lähtien liikuntakerhon nimellä, ja sittemmin liikuntaleikkikouluna. Kyselyt ja haastattelut tein keväällä 2012, jolloin Koriolla toimi kaksi 3 - 4-vuotiaiden ryhmää ja yksi 5 - 6-vuotiaiden ryhmä. Syksystä 2013 lähtien on toiminnassa ollut yksi 3 - 4-vuotiaiden ryhmä ja yksi 5 - 6-vuotiaiden ryhmä. Lapsia on keskimäärin noin 15 ryhmää kohden.

Liikuntaleikkikoulun tavoitteet

Liikuntaleikkikoulun tarkoituksena on tukea lapsen monipuolista kehittymistä, johon kuuluvat muun muassa liikunnan, tunne-elämän ja sosiaalisuuden osa-alueet. Myös liikunnan ilo ja elämykset ovat tärkeä osa toimintaa. Liikunta on väline näissä tapahtuvan kasvun tukemisessa. (Koulutusmateriaali, 5.)

Tavoitteena on, että liikuntaleikkikoulussa lapsi oppii liikkumaan monipuolisesti, tuntemaan kehonsa osat sekä oppii kehon ja liikkeen avulla erilaisia käsitteitä. Lapsen tavoitteena on oppia myös ratkaisemaan annettuja liiketehtäviä ja ongelmia. Liiketehtävien ohjeistuksissa pyritään siihen, että lapsi voisi luoda omaperäisiä ja erilaisia ratkaisuja. Liikuntaleikkikoulun tavoitteena on myös, että lapsi oppisi ilmaisemaan ja hallitsemaan tunteensa. Sosiaalisina tavoitteina on oppia tekemään yhdessä, auttamaan, luottamaan ja pitämään puolensa ryhmässä. Näiden lisäksi liikuntaleikkikoululla on vielä tarkempia erityistavoitteita liikunnallisen kehityksen, tiedollisen kehityksen sekä sosiaalisen ja affektiivisen kehityksen osa-alueilla. (Koulutusmateriaali, 5.)

Sosiaalisen ja affektiivisen kehityksen erityistavoitteina on, että lapsi oppii luottamaan omaan kehoonsa, ja siten uskaltaa kokeilla uusiakin liikkeitä. Liikuntaleikkikoulussa lapsi oppii koskettamaan toista, toimimaan toisten kanssa ja noudattamaan yhdessä sovittuja sääntöjä. Lapsi oppii myös ilmaisemaan tunteitaan ja hallitsemaan niitä. Toisten kannustamaan oppiminen sekä vastuunottaminen itsestään, toisesta lapsesta,

oman tehtävän suorittamisesta ja yhteisen tehtävän suorittamisesta ovat myös tärkeitä tavoitteita. (Koulutusmateriaali, 5.)

3 SOSIAALISUUS

Sosiaalisuus ja sosiaalinen ovat sanoja, joilla kuvataan yksilön suhdetta muihin ihmisiin sekä ryhmiin. Hyvät sosiaaliset taidot omaavasta ihmisestä käytetään myös usein nimitystä sosiaalinen. Lapsi oppii käyttäytymisen mallit ensin lähiympäristössään. Ohjattua liikuntaa pidetään myös tärkeänä sosiaalisten taitojen oppimisympäristönä. Sosiaalisen kasvatuksen tavoitteita ovat muun muassa kyky yhteistoimintaan, toisen huomioon ottaminen, toisen auttaminen ja yhteisten sääntöjen noudattaminen. (Miettinen 2000, 60.)

3.1 Sosiaaliset taidot

Sosiaaliset taidot ovat opittuja taitoja, joiden määritelmä riippuu hyvin paljon kulttuurista ja aikakaudesta. Esimerkiksi vuosikymmeniä aiemmin ei välttämättä ole pidetty hyvinä sosiaalisina taitoina sellaisia kykyjä, joita nykyään pidetään hyvinä. Siitä ei myöskään olla aivan yksimielisiä, mitä sosiaaliset taidot loppujen lopuksi sisältävät. Joitakin pääpiirteitä sosiaalisten taitojen määrittämiseen pystytään kuitenkin kertomaan. Sosiaaliset taidot ovat hyvin vahvasti vuorovaikutukseen liittyviä, sillä usein ajoitus ja vastavuoroisuus ovat tärkeitä. Ne ovat sanallista tai sanatonta toimintaa, joiden avulla pyritään tiettyyn tavoitteeseen, esimerkiksi leikkiin mukaan pääsemiseen tai keskustelun aloittamiseen. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä tulla toimeen muiden kanssa. Sosiaalisesti taitavaksi ihmiseksi voidaan kutsua sellaista, jolla on käytössään paljon erilaisia vaihtoehtoja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi. Tällainen ihminen kykenee myös sujuvasti valitsemaan oikean ratkaisun tilanteen selvittämiseksi. Hän voi toimia monin eri tavoin, mutta osatessaan valita rakentavan ja toimivan mallin hänen ei tarvitse turvautua aggressioon. Sosiaalisesti taitavaksi voidaan kutsua myös, jos toiset reagoivat toimintaan myönteisesti ja tavoite toteutuu. Usein hyvät sosiaaliset taidot omaavan ihmisen käytöstä ei paljonkaan huomata, vaan sosiaalisten taitojen puutteeseen kiinnitetään huomiota. Sosiaaliseen kyvyttömyyteen voi viitata esimerkiksi eristäytyminen, murjottaminen, salailu, surullisuus ja liiallinen riippuvuus. Se voi olla lapsesta itsestään lähtevää vetäytymistä, mutta myös ympäristöstä lähtevää torjuntaa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20 - 23; Keskinen & Parkkinen 2005, 13; Salmivalli 2005, 79 - 80.)

Sosiaaliset taidot liittyvät läheisesti kognitiivisiin taitoihin, kuten ongelmanratkaisuun, tilanteiden selvittämiseen ja vaihtoehtojen löytämiseen. Myös eettisyys ja moraalit liittyvät läheisesti sosiaalisiin taitoihin. Näillä tarkoitetaan sitä, että lapsi toimii eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävästi, eikä vain tehokkaasti. Jos lapsen sosiaaliset taidot eivät ole riittäviä ja hän pyrkii selviämään tilanteesta ilman aikuisen apua, hän saattaa selvittää tilanteen aggressiivisella käytöksellä. Aggressio on usein kaikkein tehokkain keino selvitä tilanteesta, joten lapsen on helppo turvautua tähän vaihtoehtoon. (Keltikangas-Järvinen 2010, 23 - 24.)

Jotta lapsi pystyy toimimaan sosiaalisesti taitavasti eli saavuttamaan päämääränsä hyväksyttävällä ja positiivisella tavalla, vaaditaan häneltä myös empatiakykyä. Empatiakyky on ymmärtämystä oman toiminnan vaikutuksista muihin sekä taitoa havainnoida toisen tunteita ja aikomuksia. Myös omien tunteiden ymmärtäminen ja niiden tilannekohtainen ilmaiseminen ovat tärkeitä asioita sosiaalisia taitoja ajatellen. Sosiaalisesti taitavat lapset ovat yleensä lapsiryhmässä suosittuja, koska he osaavat solmia ystävyysuhteita ja ylläpitää niitä. (Ahonen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 54.)

Sosiaalisia taitoja opetetaan joskus myös ihan tietoisesti opettamalla. Tähän on monia erilaisia tapoja. Esimerkiksi nuket ja pehmolelut ovat useimmille lapsille hyvin tärkeitä. Lapsi pitää niitä erittäin suurella arvolla ja saattaa pitää leluaan ikään kuin oikeana ihmisenä. Aikuinen voikin käyttää tätä hyväkseen sosiaalisia taitoja opettaessaan. Esimerkiksi käsinukeilla voi havainnollistaa sosiaalisia tilanteita. Pienen näytelmän ohessa voidaan lapset ottaa mukaan keskusteluun erilaisista toimintatavoista sosiaalisissa tilanteissa. (Lindon 2011, 38.)

3.2 Sosiaalisen tiedonkäsittelyn vaiheet

Jotta lapsi pystyy sosiaaliseen vuorovaikutukseen, hänen on pystyttävä havainnoimaan toista osapuolta. Lapsi siis havainnoi tilannetta, tekee omia päätelmiä ja tulkintoja. Tällöin hän osaa ennakoida oman toimintansa vaikutuksia. Toimintatapa valitaan tilanteeseen sopivaksi, joten on muodostettava tilanteesta kokonaiskuva. Myös syyseuraussuhteiden ymmärtäminen on tärkeää. Kaikki nämä muodostavat omanlaisensa prosessin, jonka vaiheet on eroteltu sosiaalisen tiedonkäsittelyn vaiheiksi. Nämä vaiheet tapahtuvat kuitenkin melko automaattisesti, eikä niitä tietoisesti mietitä. (Ahonen ym. 2006, 55 - 56; Salmivalli 2005, 87.)

Tiedonkäsittelyn ensimmäisessä vaiheessa lapsi havainnoi toisten lasten puhetta, ilmeitä ja eleitä. Myös lapsen omat tuntemukset ovat osallisina tässä vaiheessa. Eri ympäristöissä lapsen huomio kohdistuu erilaisiin asioihin riippuen siitä, ovatko ympäristö ja ihmiset lapselle tuttuja vai vieraita. Jotkut lapset etsivät paljonkin tilannevihjeitä, kun taas toiset tulkitsevat tilanteita oman aiemman kokemuksen perusteella. Jälkimmäisessä tilanteen tulkinta saattaa vääristyä, koska lapsi ei välttämättä tällöin ota tarpeeksi huomioon juuri kyseistä tilannetta. (Ahonen ym. 2006, 56; Salmivalli 2005, 87 - 88.)

Toisessa vaiheessa lapsi tulkitsee havaintojaan ja muodostaa oman näkemyksen tilanteesta. Tässä vaiheessa lapsen aiemmat kokemukset yleensä vaikuttavat hänen tulkittaansa. Myös lapsen oma tunnetila voi vaikuttaa tulkintoihin. Esimerkiksi pelko tai suuttumus voi vaikeuttaa tilanteen ymmärtämistä, ja siten aiheuttaa virheellisen tulkinnan. Tämän jälkeen lapsi asettaa itselleen yhden tai useamman tavoitteen, johon hän tilanteessa pyrkii. (Ahonen ym. 2006, 56; Salmivalli 2005, 87.)

Tiedonkäsittelyn kolmannessa vaiheessa lapsi valitsee toimintatavan. Tämän valintaan vaikuttaa lapsen kyky ymmärtää toimintansa vaikutuksia. Valinta voi olla joko tietoinen tai tiedostamaton. Toimintatavan valintaan vaikuttavat lapsen oma tulkinta tilanteesta, lapsen minäkäsitys sekä rohkeus. Jos lapsi tulkitsee tilanteen esimerkiksi itseään uhkaavaksi, saattaakin hän päätyä käyttäytymään aggressiivisesti puolustaakseen itseään. Tällainen aggressiivisuus on tilanteesta lähtevää toimintaa. Tähän liittyen Sinkkonen (2012, 17) huomauttaa, ettei lapsesta voi käyttää kuvausta ”lapsenne on aggressiivinen”, koska aggressio ei yleensä ole lapsessa itsessään, vaan se syntyy vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Jotkut lapset osaavat miettiä mielessään jopa useita eri toimintatapoja, joilla voisi päästä tavoitteeseen. Lopulta lapsi valitsee niistä yhden. Joissakin tilanteissa lapsella on mahdollisuus kokeilla samassa tilanteessa toistakin toimintatapaa, jos hän ei ensimmäisellä yrityksellään olekaan päässyt tavoittelemansa päämäärään. Pieni lapsi toimii yleensä hetkellistä mielihyvää tavoitellen, koska ei pysty vielä ymmärtämään toimintansa pitkäaikaisia vaikutuksia. (Ahonen ym. 2006, 56; Salmivalli, 2005, 88; Sinkkonen 2012, 17.)

3.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on kielellistä sekä ei-kielellistä toimintaa. Se on vastavuoroista toisen toimintoihin suuntautumista. Vuorovaikutuksessa peruselementteinä jo aivan pienestä

lähtien ovat antaminen ja saaminen. Vuorovaikutuksen keinoja ovat katsekontakti, ilmeet, eleet, liikkeet ja kieli. Suuri osa vuorovaikutuksesta on tiedostamatonta, joka vain tapahtuu ilman, että sitä tietoisesti ajatellaan. Vuorovaikutuksella on elämässämme erittäin suuri merkitys, sillä olemme monin tavoin tahtomattammekin sidoksissa muihin ihmisiin. Myös monen asian kehittyminen tapahtuu vuorovaikutuksessa. Näitä ovat muun muassa kielen, tunnetaitojen, minäkäsityksen ja itsetunnon kehitys sekä sosiaalinen kehitys. (Alijoki 1998, 9 - 14.)

Kielellisen vuorovaikutuksen toteutumiseen tarvitaan yhteinen kieli. Ilman yhteistä kieltä ymmärrämme vuorovaikutuksessa toista vain ei-kielellisten ilmaisujen perusteella. Vaikka kielen oppiminen on tärkeässä osassa hyvää vuorovaikutusta, on viestinnästä kuitenkin vain hyvin pieni osa sanallista. On tutkittu, että sanallisen viestinnän osuus kaikesta viestinnästä olisi vain noin kymmenen prosenttia. Kaikki muu viestintä on ei-kielellistä kuten ilmeitä, eleitä, liikkeitä ja kosketusta. Nämä ajatellaan jopa sanallista viestintää tärkeämmäksi osaksi kommunikointia, sillä esimerkiksi ilmeet ja eleet kertovat paljon. Lapselle näillä viesteillä on vielä enemmän merkitystä. Lapsi laittaa automaattisesti suuremman arvon kaikelle muulle kuin sanalliselle viestinnälle. Jos aikuinen puhuu vihaiseen tai kiukkuiseen sävyyn, lapsi ymmärtää sen niin, vaikka sanat olisivatkin ystävällisiä. Ei-kielellisellä viestinnällä voidaan siis joko vahvistaa tai mitätöidä sanallista viestiä. Se ei yleensä ole tietoista, vaan tapahtuu automaattisesti tunteiden välityksellä. (Alijoki 1998, 12 - 14.)

4 3 - 6-VUOTIAAN LAPSEN SOSIAALINEN KEHITYS

Sosiaaliset taidot kehittyvät pääasiassa 3 - 6 vuoden iässä. Näiden ikävuosien aikana lapsi omaksuu tärkeimmät sosiaalisesti hyväksyttävät käyttäytymismuodot ja pystyy myöhemmin toimimaan niiden pohjalta. Opitut käyttäytymismuodot vaikuttavat siihen, millaiseksi sosiaalinen ympäristö lapselle muodostuu. (Zimmer 2001, 26.)

Noin kolmen vuoden iässä lapsen sosiaaliset taidot ovat kehittyneet sen verran, että lapsella on edellytyksiä ryhmässä toimimiseen. Tätä ennen lapsen minän kehitys sekä tunteiden säätelyn kehitys ovat vielä niin kesken, että lapsi tarvitsee enemmän aikaa itsenäiseen oppimiseen sekä yksittäisten ihmisten kanssa toimimiseen. Lapsen temperamentti ohjaa tunteiden säätelyn kehittymistä samalla, kun lapsen sosiaalinen minäkuva kehittyy. Siksi tunteiden säätelyn kehitys onkin tärkeä osa sosiaalista kehitystä. Kolmevuotiaalla tunteiden säätely on kehittynyt siihen pisteeseen, että lapsi pystyy jo

ottamaan toisia lapsia huomioon ja odottamaan vuoroaan. Esikouluikä lähestyttäessä lapsi ymmärtää jo oman toimintansa vaikutukset. Hän ymmärtää, että kaikkien on noudatettava samoja sääntöjä, jotta leikki toimisi. Hän pystyy jo ottamaan huomioon muiden mielipiteitä ja muuttamaan käyttäytymistään sen mukaisesti. Yhteisten sääntöjen noudattaminen onkin osa sosiaalista kehitystä, sillä ryhmän sääntöjä noudattamalla lapsi osoittaa arvostavansa koko ryhmän toimintaa, ja siis muita ryhmän lapsia. (Ahonen ym. 2006, 54 - 55; Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007, 35 - 37.)

4.1 Vuorovaikutustaidot

Kolmevuotias lapsi alkaa pikkuhiljaa oppia vuorovaikutusta toisten lasten kanssa. Rinnakkaisleikit vaihtuvat pikkuhiljaa yhteisleikeiksi. Kolmevuotias pystyy jo hyödyntämään puheen taitojaan, ja käyttääkin vuorovaikutuksessa kielellistä viestintää ei-kielellisen viestinnän ohella. Kieli on jo aika kehittynyt, mutta äännevirheitä saattaa vielä olla paljon, eikä sanavarastokaan välttämättä ole vielä kovin suuri. Kolmevuotias on yleensä rauhallinen ja mukautuva. Kokemusten vähäisyys kuitenkin rajoittaa vuorovaikutusta toisten lasten kanssa, ja riitoja voi olla vaikea selvittää ilman aikuisen apua. (Alijoki 1998, 65; Lindon 2011, 5.)

Neljävuotias on jo vilkas ja tunteenpurkaukset voivat olla suuria. Tämän ikäinen lapsi tykkää riehua ja painia leikkimielisesti. Puhe on jo sujuvaa ja sanavarastoa on kertynyt. Monimutkaisten ohjeiden noudattaminen on vielä vaikeaa, joten ohjeiden täytyy olla yksinkertaisia. Moniosaiset ohjeet kannattaa kertoa yksitellen, toiminnalle ajankohtaisessa vaiheessa. Neljävuotias osaa kuitenkin jo noudattaa ryhmän sääntöjä ja kuunnella muita lapsia. Yleensä viimeistään näihin aikoihin lapsi alkaa ottaa myös muita lapsia huomioon. Hän esimerkiksi saattaa antaa toiselle vuoron tehdä ensin. (Alijoki 1998, 66 - 67; Lindon 2011, 7 - 13.)

Viisivuotiaalle ryhmä ja kaverit ovat jo tärkeitä. Hän nauttii toisten lasten kanssa olemisesta, eikä riitelyäkään enää synny jatkuvasti. Voitaisiin sanoa, että viisivuotias tarvitsee ympärilleen lapsiryhmän. Sen lisäksi, että viisivuotiaalle on jo tärkeää opetella vuorovaikutustaitoja, täytyy hänen jo välillä saada etäisyyttä vanhemmistaan. Harrastuksissa tärkeintä on yhdessäolo ja tekemisen ilo, ei niinkään järjestelmällinen taitojen opettelu. Kieli on viisivuotiaalla edistynyt ja hän muistaa jo useampia yhtäaikaista ohjeita. (Alijoki 1998, 67 - 69.)

Kuusivuotiaalla on niin sanottu toinen uhmaikä. Hän raivostuu, kiukuttelee ja riitelee helposti. Kuusivuotias osaa kuitenkin jo selvittää riitatilanteita puhumalla ja neuvotte-
lutaidotkin ovat kehittymässä. Leikki on edelleen tärkeää niin kuin myös vuorovaiku-
tus sekä aikuisten että lasten välillä. (Alijoki 1998, 69 - 70.)

4.2 Minäkäsitys ja itsetunto

Sosiaalisuus on hyvin vahvasti yhteydessä minäkäsitykseen ja itsetuntoon. Lapsen, niin kuin aikuisenkin, on vaikea toimia sosiaalisissa tilanteissa, jos minäkäsitys on ne-
gatiivinen ja itsetunto heikko. Näiden oikeanlainen kehittyminen antaa pohjan myös
sosiaaliselle kehitykselle. Minäkäsitys kehittyy pääosin sosiaalisissa tilanteissa, joten
sen voisi ajatella sosiaalisen kehityksen lähtökohdaksi. Sosiaalisessa kasvatuksessa tu-
lee siis ottaa huomioon myös minäkäsitys. (Miettinen 2000, 61 - 62.)

4.2.1 Minäkäsitys

Minäkäsitys on yksilön oma ajatus itseä koskevista mielikuvista, kyvyistä ja rooleista. Nämä käsitykset ovat olettamuksia kaikesta siitä, mitä ihminen on saanut itsestään tie-
toonsa joko havainnoimalla oman käyttäytymisen vaikutuksia, suorana palautteena
muilta, johtopäätöksinä itsensä ja toisten välisestä vertailusta, tai omista kehon aisti-
havainnoista. Ehjä minäkäsitys on tärkeä perusta hyvälle itsetunnolle. (Keltikangas-
Järvinen 2010, 139 - 140; Zimmer 2011, 54 - 55.)

Noin kolmen vuoden ikäisenä lapsi käsittää olevansa itsenäinen yksilö. Tässä vaihees-
sa alkaa lapsen minäkäsityksen kehitys. Minäkäsityksen kehitys on pitkä prosessi,
mutta erityisen tärkeitä vuosia sille ovat kolmen vuoden iästä kuusivuotiaaksi asti.
Myöhemmässä vaiheessa merkityksellisiä ovat myös murrosikä ja varhaisaikuisuus.
Minäkäsityksen kehityksessä on kolme vaihetta: itsehavainto, itsearvostus ja itsearvi-
ointi. Näissä vaiheissa ovat mukana sekä emotionaaliset havainnot että sosiaaliset ko-
kemukset. Itsehavainto on lapsen niin sanottu alkuperäinen minäkuva, joka perustuu
omaan esitietoon. Lapsi esimerkiksi osaa itse jollakin tasolla arvioida, mihin hänen
omat taitonsa riittävät. Itsearvostus on vaihe, jossa lapsi havainnoi itseään muihin lap-
siin nähden. Itsearvioinnissa sen sijaan lapsi vertaa itseään muihin tarkemmin ja muo-
dostaa oman käsityksen vertailustaan. Hän saattaa esimerkiksi miettiä, onko hän jos-
sakin asiassa parempi vai huonompi kuin muut. Lapsi voi arvioida itseään myös ver-

tailemalla toimintaansa omia tavoitteitaan kohtaan. (Keltikangas-Järvinen 2010, 137; Zimmer 2011, 47 - 48.)

Lapsi tekee havaintoja itsestään myös oman käyttäytymisen vaikutusta tarkkailemalla. Hän saa itseltään palautetta erityisesti fyysisistä kokemuksista, esimerkiksi onnistuessaan jossakin fyysisessä tehtävässä. Näissä tilanteissa lapsi saa käsityksen omista kyvyistään eli siitä, mihin hän pystyy. Lapsi oppii hyvin paljon kokeilemalla. Erityisesti tämä näkyy minäkäsityksen kehityksessä. Jos lapsi ei jo aiemmin ole selviytynyt jostakin tietystä asiasta, hän ei kokeilematta voi tietää, osaako hän sen tällä kertaa. Joskus lapsi tosin ei ilman aikuisen kannustusta uskalla kokeilla uutta asiaa, vaan ilmoittaa ettei osaa. (Zimmer 2001, 23.)

Lapsen minäkäsityksestä kertoo paljon muun muassa se, ottaako hän itse kontaktia muihin lapsiin, luottaako hän omiin kykyihinsä ja millä tavalla hän toimii kohdessaan vaikeuksia. Minäkäsitykseen vaikuttavat ympäristön lapselle asettamat odotukset sekä ennen kaikkea kokemukset, joita lapsi saa sosiaalisissa tilanteissa. Niillä voi olla lapsen minäkäsitykseen sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Erityisesti minäkäsityksen kehitykselle tärkeitä ovat liikunnalliset kokemukset sillä liikkuaan lapsi oppii tuntemaan itseään. Liikunnan kohdalla lapsi myös saa heti palautetta toiminnastaan, joko suorana palautteena ohjaajalta tai lapsen omalla havainnoinnilla. Palautetta saadaan myös muiden lasten kautta joko heiltä suoraan tai lapsen verratessa itseään muihin. (Zimmer 2011, 45 - 48.)

Lapsen minäkäsitys ei aina muodostu pelkästään hänen omasta ajatuksestaan itseään kohtaan, vaan siihen vaikuttaa myös ulkopuolinen palaute. Jos aikuiset tai muut lapset antavat tietynlaista palautetta, hän ajattelee olevansa sellainen kuin muut arvioivat. Kun vanhemmat puhuvat lapsen kuullen hänestä muille ihmisille, muodostaa lapsi niistä minäkäsitystään. Lapsi toimii sen roolin mukaisesti, minkä vanhemmat hänelle kertomuksillaan luovat. Joskus lapsi muodostaa itse käsityksen siitä, mitä muut ajattelevat. Tämä tapahtuu esimerkiksi muiden ihmisten ilmeiden tai eleiden perusteella. Tällainen toiminta ei ole pelkästään lapsilla tapahtuvaa, vaan aikuisetkin usein muodostavat käsityksiään itsestään muiden ihmisten eleiden perusteella. Vääränlaisen minäkäsityksen estämiseksi olisikin erityisen tärkeää, että aikuinen antaa kaikille lapsille positiivista palautetta sanallisesti sekä ilmein ja elein. (Keltikangas-Järvinen 2010, 147; Zimmer 2001, 23 - 24.)

4.2.2 Negatiivinen minäkäsitys

Lapsi, jolla on negatiivinen minäkäsitys, kokee usein uudet ja tuntemattomat tilanteet uhkaavina. Minäkäsityksen ollessa positiivinen, kokee lapsi uudet asiat innostavina ja haasteellisina. Jos lapsen minäkäsitys on negatiivinen, hän reagoi epäonnistumisiin ja negatiiviseen palautteeseen herkemmin kuin lapsi, jolla on positiivinen minäkäsitys. Jälkimmäinen ajattelee usein epäonnistumisten olevan vain sattumaa, mutta minäkäsityksen ollessa jo valmiiksi negatiivinen, ajattelee lapsi onnistumisten olevan sattumaa ja epäonnistumisten johtuvan vain hänestä itsestään. (Zimmer 2001, 24 - 25.)

Lapsille liikuntataidot ovat tärkeitä, sillä niillä he usein voivat näyttää muille paremmuuttaan. Jos lapsi kuitenkin usein epäonnistuu liikunnallisissa tehtävissä, saattaa hän hyvin herkästi tuntea itsensä huonoksi ja epävarmaksi. Tämä aiheuttaa nopeasti lapsen itsetunnon heikentymisen ja negatiivisen minäkäsityksen. Se vaikuttaa myös lapsen sosiaaliseen asemaan ryhmässä. Negatiivinen minäkäsitys vahvistuu vielä entisestään, jos ohjaaja tai muut lapset antavat negatiivista palautetta. Lapsen minäkäsitystä tietylläkin osa-alueella on tärkeää tukea, sillä lapsi saattaa muodostaa helposti kokonaiskäsityksen itsestään yhdenkin osa-alueen perusteella. Vaikka lapsi epäonnistuisi pelkäämään liikunnassa, hän ajattelee helposti olevansa huono muissakin asioissa, vaikei se oikeasti pitäisi paikkansa. (Zimmer 2001, 25; Zimmer 2011, 51.)

Negatiivisen minäkäsityksen muuttaminen on erittäin vaikeaa, mutta kuitenkin mahdollista. Muutoksia minäkäsityksessä tapahtuu vain, jos lapsi saa kokea onnistuneen tehtävän johtuneen hänestä itsestään, eikä sattumalla ole ollut sen kanssa mitään tekemistä. Jotta tällainen tilanne voisi ylipäättään tulla vastaan, täytyy lapsella olla tilanteita, joissa hän saa itse tehdä ja olla aktiivinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei aikuinen olisi toiminnassa mukana. Aikuinen voi tukea lasta ja auttaa toiminnan toteutuksessa, mutta täysin lapsen puolesta ei saa tehdä. Liikunta on yksi suurimmista mahdollisuuksista, jossa negatiivista minäkäsitystä voidaan muuttaa positiivisemmaksi. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että liikkuesssa lapsi kokee useimmiten pystyvänsä vaikuttamaan omaan toimintaansa, ja näin onnistumisetkin koetaan helpommin liittyvän omaan suoritukseen. Myös kommunikointi aikuisen ja lapsen välillä on toiminnan ohessa helpompaa. (Zimmer 2011, 67 - 68.)

4.2.3 Itsetunto

Itsetunto koostuu lapsen tuntemuksista ja käsityksestä omaa kelpoisuuttaan kohtaan. Se vaikuttaa kaikessa lapsen toiminnassa. Itsetunnon perustana ovat varhaiset tulkin-
nat. Nämä ovat niitä havaintoja, joita lapsi on tehnyt itsestään muiden suhtautumisen
perusteella. Jos lapsi on tullut rakastetuksi, kokee hän itsensä rakastamisen arvoiseksi
ja näin syntyy hyvän itsetunnon perusta. (Himberg, Laakso, Näätänen, Peltola & Vid-
jeskog 2004, 73.)

Lapsi oppii itsestään sen mukaan, miten hän pystyy vastaamaan haasteisiin niin fyysi-
sellä, sosiaalisella kuin henkiselläkin osa-alueella. Näistä syntyy itsetuntoon kuuluva
osa, itseluottamus. Itsetunto vaikuttaa siihen, miten paljon lapsi myöhemmin kokee
voivansa vaikuttaa elämäänsä. Jos lapsen itsetunto on heikko, hän luovuttaa helposti.
Jos lapsi ei luota omaan osaamiseensa, ohjaajan on autettava häntä hyväksymään it-
sensä ja omat taitonsa. Liikkuessa lapsi voi ilmaista itseään sanallisen ilmaisun ohella
myös liikkeen kautta. Lapsille järjestetään tilanteita, joissa heillä on mahdollisuus täl-
laiseen. Tämä vahvistaa lapsen itsetuntoa sekä itseluottamusta, ja siten auttaa myös
vuorovaikutustilanteissa toimimista. (Autio & Kaski 2005, 79, 90 - 92; Himberg ym.
2004, 73.)

4.3 Moraalinen kehitys

Moraali liittyy vahvasti sosiaaliseen kehitykseen. Usein pohdinnat siitä, mikä on oi-
kein ja mikä väärin, liittyvät toiseen ihmiseen kohdistuviin tekoihin. Sosiaalisten taito-
jen opettelussa yksi tärkeä asia on nimenomaan toisten ihmisten kohtelu. Mitä voin
tehdä toiselle ja kuinka ylipäätään lähestyä toista ihmistä? Se ei pienille lapsille ole
vielä aivan tuttua. Toisaalta lapsen moraalikäsitteet perustuvat hyvin pitkälti aikuis-
ten asettamiin arvoihin ja normeihin. Myös se vaikuttaa, millä tavalla aikuiset ottavat
kantaa lasten väärin tekoihin. Komennukset ja kiellot eivät vaikuta lapsen omantun-
non kehitykseen niin paljon kuin esimerkiksi anteeksipyyntö ja katumus. Moraalin
kehitykseen kuuluu myös se, että lapsi oppii arvostamaan muita ja ottaa vastuun omis-
ta teoistaan. (Autio & Kaski 2005, 36 - 37; Miettinen 2000, 61.)

Kolmevuotias tietää, mitä hän saa tehdä ja mitä ei, mutta oikean ja väärän ymmärtä-
miseen tarvitaan vielä aikaa. Silloin kun kukaan ei valvo hänen tekemisiään, hän ei
välttämättä toimikaan enää samalla tavalla. Aikuisen rooli näiden asioiden oppimises-

sa on siis tärkeä. Myös liikuntaryhmässä ohjaajan rooli on merkittävä. Ryhmän arvoissa täytyy tulla esiin oikeudenmukaisuus, rehellisyys, tasavertaisuus ja toisten kunnioittaminen. (Autio & Kaski 2005, 36 - 37.)

4.4 Tunnetaitojen kehitys

Tunteet ja tunneilmaisu ovat merkittävässä osassa vuorovaikutusta, sillä ihminen tarkkailee toisen tunteita sekä reagoi ja käyttäytyy niiden mukaisesti. Lapsen tunneilmaisu kehittyy muun kehityksen ohessa yleensä kouluikään mennessä. Pienen vauvan eleistä ei voi vielä erottaa esimerkiksi suuttumusta, vaan tunne on kokonaisvaltainen negatiivinen tunne. Vauvankin tunneilmaisu kuitenkin kehittyy todella nopeasti, ja jo yhden vuoden ikäisenä lapsi suuntaa aggressiotaan toisia lapsia kohtaan esimerkiksi puolustautuessaan ja kostaessaan. (Ahonen ym. 2006, 105 - 106; Autio & Kaski 2005, 38.)

Suurin osa oppii hillitsemään fyysistä aggressiotaan leikki-ikässä. Joillakin lapsilla se kuitenkin jatkuu samanlaisena. Joskus lapsen kiukuttelu ja aggressio johtuvat siitä, ettei hän osaa vielä itse tunnistaa ja sanoittaa tunteitaan. Tällaisessa tapauksessa lapsi ei välttämättä koe tulevansa ymmärretyksi. Aikuinen voi auttaa lasta sanoittamalla hänen tunteitaan. Näin lapsi itsekin oppii tunnistamaan ja sanoittamaan tunteensa. Lapsi voi myös tuntea itsensä väärinymmärretyksi tilanteessa, jossa hänen kielellinen kehityksensä on vielä kovin vähäistä tai hänellä on vaikeuksia kielen kehityksessä. Kielen kehitys mahdollistaa tunteiden sanallisen ilmaisun. (Ahonen ym. 2006, 105 – 106; Lindon 2011, 5; Sinkkonen 2012, 17.)

Kielellinen aggressio kehittyy ja lisääntyy toisen ja neljännen ikävuoden välillä. Sen jälkeen sekin tasoittuu. Kuitenkin vasta 10-vuotias lapsi osaa itse vaikuttaa omiin tunteisiinsa ja säädellä niitä. Sen lisäksi kouluikäiset osaavat jo hyvin tunnistaa ja ymmärtää myös toisen tunteita. Tunnetaitojen kehittyminen tapahtuu parhaiten ympäristössä, jossa kaikki tunteet ovat sallittuja. Lapsella on mahdollisuus ilmaista tunteitaan ja harjoitella erilaisia tilanteita. Niin kuin monia muitakin asioita, myös tunnetaitoja lapsi oppii vuorovaikutuksen lisäksi mallista. Jos aikuisella on hyvät tunnetaidot, todennäköisesti myös lapsi oppii niitä. (Ahonen ym. 2006, 105 - 106; Autio & Kaski 2005, 38.)

Empatiakyky

Sosiaaliseen kehitykseen ja tunnetaitoihin kuuluu myös myötäelämisen kehittyminen. Se tarkoittaa kykyä laittaa toinen ihminen oman etunsa edelle sekä auttaa toista omaa etua tavoittelematta. Empatiakyky sen sijaan on toisen tunnetilan ymmärtämistä. Kolmevuotiaalle on jo tärkeää saada valita itse leikkiverinsä. Lapsi ei enää hyväksy ketä tahansa parikseen leikissä, joten ryhmätilanteissa on vaarana, että tiettyjä lapsia kukaan ei valitse leikkikaverikseen. 3 - 4-vuotiaan on hyvin vaikea asettua toisen asemaan ja ymmärtää toisen tunteita. Vaikka jo kolmevuotias osaa tunnistaa toisen tunteita, hän ei pysty asettumaan toisen asemaan. Siksi kolmevuotias toimii, kuten hänelle itselleen on parhaaksi. Vasta kuusivuotias ymmärtää oman toimintansa vaikutukset toisen näkökulmasta, ja pystyy toimimaan myös muita ajatellen. (Autio & Kaski 2005, 37; Zimmer 2001, 29.)

Lapsen empatiataitoja voi parhaiten tukea empaattiset aikuiset, jotka ottavat lapsen tarpeet huomioon. Aikuinen voi auttaa lasta tunnistamaan omia tunteitaan esimerkiksi sanoittamalla lapsen tunteita. Lapsen täytyy kuulla sanat tunteille juuri niissä tilanteissa, joissa kyseisiä tunteita esiintyy. Lapsen on vaikea ymmärtää tunteiden nimiä, jos ne erotetaan konkreettisista tilanteista. Tunteiden tunnistaminen ja kokeminen opitaan nimenomaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kun lapsi oppii tunnistamaan omat tunteensa, hänellä on mahdollisuus oppia tunnistamaan myös muiden tunteita. Tunteiden nimiä ja tunnistamista opetellessaan pieni lapsi ajattelee tunteet omasta näkökulmastaan, mutta pian hän alkaa huomata myös muiden samanlaiset tunteet. Joskus lapsi tunnistaa toisen kokeman tunteen väärin, mutta niinhän käy joskus aikuisillekin. Vaikka kolmevuotias ei vielä pysty täysin asettumaan toisen asemaan, pystyy jo alle kolmevuotias jonkinlaiseen empaattiseen käytökseen. Alle kolmevuotias jo reagoi muiden pahaan mieleen, tekee yhteistyötä ja harjoittelee muiden kanssa jakamista. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50 - 51; Lindon 2011, 5 - 6.)

4.5 Riitely ja kiusaaminen

Leikki-ikäiselle ajoittainen riitely ja kinastelu on aivan normaalia. Se on hänelle kasvamisesta ja sosiaalisten taitojen opettelua, jota ei aina pidä suoraan kieltää. Aikuisen tulee olla valmiina puuttumaan tilanteeseen, jos lapset eivät itse selviä tilanteesta. Nahistellessaankin lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta, sillä pienen lapsen sosiaaliset taidot eivät yleensä vielä riitä selvittämään tilannetta itse. Pieni lapsi selvittää tilanteet yleen-

sä esimerkiksi lyömällä tai puremalla, koska hänellä ei vielä ole taitoja muuhun. Tällöin lapsi ei vielä ymmärrä tekojensa seurauksia, eikä tarkoita pahaa toiselle. 2 - 4 vuoden iässä saattaa riitelyn tarkoituksena olla jo toisen satuttaminen. Lapsi haluaa kostaa toiselle sen mitä hänelle itselleen on tehty. Lapsille on kuitenkin tuotava esille, ettei toisen satuttaminen ole oikein. (Litja & Oinonen 2000, 107 - 109.)

Jos tilanne on täysin yksisuuntaista eli kiusaamista, siihen on puututtava heti. Joskus leikki-ikäisen kiusaajan toiminta saattaa johtua siitä, että kotona vanhemmat vastustavat täysin kaikenlaista kinastelua. Tällöin lapsi ei uskalla enää näyttää tunteitaan kotona, vaan purkaa kiukkuaan muihin lapsiin kodin ulkopuolella. Myös suuret muutokset lapsen elämässä voivat aiheuttaa riitelyä tai kiusaamista. Lapsi tuntee itsensä turvattomaksi ja epävarmaksi uudessa tilanteessa, ja toimii osaamallaan tavalla eli yrittää selviytyä sosiaalisesta tilanteesta esimerkiksi lyömällä. (Litja & Oinonen 2000, 107 - 109.)

Jo leikki-ikäisetkin lapset tietävät, kenestä pitävät ja kenestä eivät, joten he valitsevat itse tietyt leikkiverinsa. Suoraa yksittäisiin lapsiin kohdistunutta kiusaamistakin tapahtuu. Suoraa kiusaamista enemmän leikki-ikäisten keskuudessa on kuitenkin huomiotta jättämistä ja syrjintää. Torjutut lapset ovat yleensä joko aggressiivisia tai syrjäänvetäytyviä. Joskus torjunta voi johtua myös sosiaalisesta taitamattomuudesta. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 22 - 23.)

Ryhmän ilmapiiriin vaikuttaa hyvin paljon kasvattajien toiminta; ohjaavatko he ryhmäänsä yhteisöllisesti vai luovatko ryhmään yksilöllistä kilpailua. Kilpailu poistaa helposti yhteisöllisyyden tunteen ja johtaa helpommin kiusaamiseen ja riitelyyn. Kasvattajan rooli näkyy muutenkin lasten käyttäytymisessä. Lapsi löytää kyllä keinot selviytyä ryhmässä, mutta ne eivät välttämättä ole eettisesti ja moraalisesti hyväksyttäviä. Lapsen käyttäytyminen saattaa helposti muuttua aggressiiviseksi, jos häntä ei ole mitenkään ohjattu toisten kanssa toimimiseen. Tämä johtuu siitä, että aggressiivinen käyttäytyminen on lyhyellä tähtämellä usein helpoin ja tehokkain toimintamuoto. Tämä etenkin lapsella, jonka sosiaalinen kehitys on vielä hyvin alussa. Ryhmässä aggressiivinen käyttäytyminen muuttuu helposti vallitsevaksi, jos yhden lapsen aggressiivisuutta ei pyritä saamaan sosiaalisesti hyväksyttävämmäksi käyttäytymiseksi. Joskus lapsen aggressio voi johtua myös totutuista toimintatavoista ja voi myös esiintyä vain tietyissä ympäristöissä. Jos lapsi on esimerkiksi kotona oppinut siihen, että ag-

gressiivisellä käyttäytymisellä ja kiukuttelulla saavuttaa tuloksia, hän tietysti käyttää toimivaksi todettua toimintatapaa jatkossakin. Jos hän kuitenkin huomaa, ettei toisessa paikassa näin toimimalla saavutetakaan samaa tulosta, ei hän tällöin käytäkään tätä keinoa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 23 - 24, 218; Sinkkonen 2012, 18.)

4.6 Häiriökäyttäytyminen

Häiriökäyttäytymisellä on yleensä jokin tarkoitus. Sitä voi esiintyä joko tietyissä tilanteissa tai sattumanvaraisesti. Häiriökäyttäytymisen taustalla saattaa olla huomiohakuisuus, joka johtuu puutteellisesta tarpeiden tyydytyksestä. Jos lapsi ei liikunnan ja hyvien suoritusten avulla saa ryhmässä tarpeeksi huomiota, hän toteuttaa sen häiriökäyttäytymisellä. (Zimmer 2011, 150 - 152.)

Tehtävät saattavat myös olla lapselle liian haastavia. Jos lapsi jatkuvasti turhautuu osaamattomuutensa vuoksi, hän tylsistyy ja alkaa käyttäytyä häiritsevästi. Ohjaajan on tällaisen tilanteen huomattaessa mietittävä lapselle sopivampia toimintatapoja, jotta hänkin saisi onnistua jossakin. On myös tärkeää kehua tällaista lasta aivan pienistäkin asioista. (Zimmer 2011, 150 - 152.)

5 LAPSIRYHMÄ

Ryhmään kuuluminen on lapselle tärkeä asia, sillä ryhmässä lapsi saa tunteen, että hän kuuluu johonkin ja on osa tätä ryhmää. Jäsenillä on yhteisiä tavoitteita, joita he yksilöinä tai yhdessä pyrkivät saavuttamaan. Liikuntaryhmässä tällaisia voisi olla esimerkiksi liikkuminen, hauskanpito ja kavereiden tapaaminen. (Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007, 172.)

Lapsen kehitys ryhmässä riippuu hyvin paljon siitä, millä tavoin muu ryhmä ottaa hänet vastaan. Hän saattaa kokea itsensä ryhmässä joko hyväksytyksi tai hylätyksi ja eristetyksi. Jos ryhmä ottaa kaikki lapset hyvin vastaan ja ryhmädynamiikka toimii, saattaa arkakin lapsi tuntea itsensä itsevarmaksi ja uskaltaa pelkäämättä mennä mukaan ryhmän toimintaan. Ryhmässä lapsi saa toisten lasten kanssa sellaista sosiaalista kanssakäymistä, joka ei ole mahdollista aikuisten kanssa toimiessa. Erityisesti lapsi harjoittelee ryhmässä jokapäiväisiä arkielämän sosiaalisia tilanteita ja toisten huomiointamista. (Zimmer 2011, 143 - 144.)

Tietty ryhmä voi vaikuttaa myös lapsen käyttäytymiseen, sillä vuorovaikutuksessa käyttäytyminen vaihtelee osittain vuorovaikutuksen vastapuolista riippuen. Tietynlainen ympäristö voi haitata tai parantaa sosiaalisten taitojen käyttöä riippumatta lapsen jo olemassa olevista sosiaalisista taidoista. Siihen vaikuttavat hyvin paljon esimerkiksi muun ryhmän käyttäytyminen ja odotukset. Lisäksi vaikuttaa se, missä asemassa lapsi on juuri tietyssä ryhmässä ja kuinka hänet on siellä otettu vastaan. (Salmivalli 2005, 74.)

Se, millaisen aseman lapsi saa ryhmässä, vaikuttaa usein hänen myöhempään sosiaaliin asemaansa. Lapsi voi olla suosittu, syrjään jätetty tai torjuttu. Koska muiden lasten antama palaute muokkaa lapsen minäkäsitystä, tulee lapsen asemasta usein pysyvä ryhmästä riippumatta. Vaikka muiden lasten avulla luotu minäkäsitys olisi aivan virheellinen kuva lapsesta, muodostaa lapsi kuitenkin siitä oman käsityksen ja toimii sen mukaisesti. Syrjään jätetty lapsi saattaa saada asemansa olemalla arka tai vetäytyvä, mutta aina ei tilanne kuitenkaan ole tämä. Kuitenkin syrjään jättäminen tekee usein lapsesta aremman ja vetäytyvän. Lopulta syrjään jättämisestä aiheutunut arkuus aiheuttaa sen, että hän seuraavaankin ryhmään mennessä on arka, joka taas saattaa johtaa syrjään jättämiseen. Samalla tavalla saattaa tapahtua myös torjutun aseman kohdalla. (Keltikangas-Järvinen 2010, 193 - 195.)

5.1 Lapsiryhmään totuttautuminen

Jo pieni alle kolmevuotias lapsi on hyvä totuttaa toisiin lapsiin ja ihmisiin, aluksi läheisempiin yhdessä vanhempien kanssa. Pikkuhiljaa lapsi alkaa ottamaan vanhempiinsa pientä etäisyyttä eikä kaipaa heitä enää joka hetki vierelleen. Kolmevuotias on hyvä totuttaa jo vieraampaankin lapsiryhmään. Lapsi osaa ottaa jo itse kontaktia muihin lapsiin ja solmii mielellään ystävyysuhteita. Oppiakseen toimimaan ryhmässä ja noudattamaan sen sääntöjä, lapsi tarvitsee ikäistensä seuraa. Ryhmässä lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja kärsivällisyyttä kuten oman vuoron odottamista. Viimeistään viisivuotiaana lapsi on hyvä totuttaa lapsiryhmään. (Litja & Oinonen 2000, 97 - 100.)

Lapset saattavat olla erilaisia ryhmässä toimijoita riippuen siitä, ovatko he esimerkiksi perheen ainoita lapsia tai arkoja, ja onko heitä totutettu muiden lasten seuraan. Perheen ainoa lapsi saa yleensä vanhemmiltaan enemmän huomiota kuin sisarusten kanssa kasvava lapsi. Tällaisella lapsella on useimmiten hyvä itsetunto ja itseluottamus. Vanhempi ei kuitenkaan korvaa lapselle hänen ikäistään seuraa. Lapsi oppii enemmän

muilta lapsilta kuin aikuisilta, erityisesti sosiaalisten taitojen ja luovuuden osalta. Usein myös säännöt ja rajoitukset tällainen lapsi oppii ryhmässä, koska perheen ainoana lapsena hänellä on enemmän valtaa päättää asioista. Yleensä pienet lapset ovat motivoituneita luomaan kontakteja muihin lapsiin, mutta kaikki lapset eivät sosiaalisuutta kaipaa. Vaikka lapsi olisi ryhmässä yksin ja hiljainen, ei hän silti välttämättä koe olevansa yksinäinen. Joskus lapsen vetäytyminen ryhmässä saattaa johtua myös väsymyksestä, sillä lapsen fyysinen hyvinvointikin vaikuttaa innostukseen sosiaalisessa toiminnassa. Tämä tulisikin aikuisen ottaa huomioon, sillä erityisesti liiallisesta ryhmässä olosta lapsi väsyä. (Lindon 2011, 12; Litja & Oinonen 2000, 102 - 103.)

Jokainen leikki-ikäinen on jossain vaiheessa arka johtuen muutoksista, mielikuvituksesta ja epävarmuudesta. Joskus lapsi saattaa kuitenkin olla normaalia arempi eikä uskalla olla lapsiryhmässä. Tällainen voi johtua esimerkiksi liiasta varjelusta tai ihmiskontaktien puutteesta. Jos lapsi viettää aikaa vain vanhempiensa kanssa, ei hän opi niin helposti toimimaan ryhmässä. Kuitenkin myös liika vanhemmista erossa oleminen saattaa aiheuttaa lapselle pelkoja ja arastelua. Arkakin lapsi pystyy kuitenkin totuttamaan vieraisiin ihmisiin ja ryhmiin. Se vain vaatii totuttelua ja kannustamista muiden kanssa leikkimiseen. Lasta ei kuitenkaan pidä liikaa painostaa eikä myöskään suojella liikaa toisilta. Parhaiten hän oppii, kun saa itse toimia ja mennä leikkeihin mukaan silloin, kun on siihen valmis. Arkuuteen ei myöskään pidä liikaa kiinnittää huomiota tai verrata lapsen arkuutta toisiin lapsiin. (Litja & Oinonen 2000, 103 - 105.)

5.2 Ryhmään liittyminen

Lapsella täytyy ryhmään liittyäkseen olla jonkinlaiset valmiudet tähän. Lapsen on ensinnäkin uskallettava olla ilman vanhempiaan ja luotettava ryhmän ohjaajiin. Tämä edellyttää myös sitä, että lapsi kokee olonsa turvalliseksi ryhmässä ja on valmis aikuisen jaettuun huomioon. Yleensä lapset ovat valmiita toimimaan ryhmässä kolmevuotiaasta lähtien. (Zimmer 2011, 143.)

Kun jo olemassa olevaan ryhmään tulee uusi jäsen, ryhmän käyttäytyminen voi vaihdella suurestikin. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että olemassa olevaan ryhmään liittyminen ei ole kovin helppoa. Hyvin paljon riippuu kuitenkin lapsesta itsestään, vaikka hänet otetaan vastaan. Usein pienet lapset eivät välttämättä ota paljonkaan kontakteja uuteen tulokkaaseen, joten yleensä ryhmään liittyvä lapsi tekee aloitteen kommunikointiin. Se, kuinka hänet otetaan vastaan, riippuu monestakin tekijästä. Yksi tär-

keimpiä on ryhmään liittyvän lapsen sosiaaliset taidot. Jos lapsi osaa hyvin havainnoida ryhmän toimintaa ja sitä, millä tavoin siellä kannattaa käyttäytyä, hän voi jo sillä päästä pitkälle. Usein toimintatavat nimittäin riippuvat juuri tietyn ryhmän tavoista. Lähes kaikkien lasten kanssa kuitenkin toimii ystävällinen lähestyminen, joka ei ole liian hyökkäävä tai määräilevä. Lapsella voi itsellään olla ehdotuksia esimerkiksi meillä olevaan leikkiin, ja ne voivat olla hyväkin asia. Jos lapsi kuitenkin toisille vielä tuntemattomana pyrkii ohjaamaan ja johtamaan liikaa toisten lasten leikkiä, hän tulee hyvin todennäköisesti torjutuksi. (Salmivalli 2005, 74 - 77, 130.)

Yleensä aggressiivinen käyttäytyminen johtaa torjutuksi tulemiseen, mutta sekään ei kaikissa ryhmissä pidä paikkansa. Jos ryhmässä aggressiivisuutta esiintyy normaalistikin paljon, voi aggressiivinen käyttäytyminen jopa johtaa hyväksytyksi tulemiseen. Uuteen ryhmään liittymisen onnistumiseen vaikuttaa myös jo olemassa olevan ryhmän vuorovaikutus, se miten he yleensä ottavat uusia lapsia vastaan. Ryhmällä voi myös olla ennakkoluuloja uutta tulokasta kohtaan. Jos uusi lapsi on jo osalle ryhmän lapsista tuttu, heillä on jo ennakkokäsitys uudesta tulokkaasta. (Salmivalli 2005, 76 - 77, 130.)

5.3 Ryhmän kokoonpano

Ryhmää kootessa on hyvä muistaa erityisesti ryhmän koko. Sopiva ryhmäkoko määräytyy toiminnan mukaan. Tarkempaa keskittymistä tai keskustelua vaativissa tehtävissä pienryhmät ovat hyviä. Liikuntaryhmässä monien pelien ja leikkien toteuttamiseen tarvitaan enemmän lapsia. Tässä kohtaa on kuitenkin muistutettava, että ryhmän kasvaessa ryhmän keskinäinen vuorovaikutus vähenee. Kun ryhmä on liian suuri, syntyy helposti pieniä joukkioita, jotka kommunikoivat keskenään. Tämä johtuu siitä, että suuressa ryhmässä ei enää pysty kommunikoimaan kaikkien kanssa. Pieni ryhmä tuo myös lapselle turvallisuuden tunnetta. Aina pienryhmien syntymisestä suuremman ryhmän sisällä ei välttämättä ole haittaa, mutta ryhmän yhteistoimintaa vaativissa tehtävissä täytyy ryhmän olla sen kokoinen, että koko ryhmä kykenee toimimaan yhdessä. Ryhmän kokoonpanossa myös ikätaso on ensiarvoisen tärkeä ottaa huomioon. On pyrittävä kokoamaan ryhmiä, joissa lasten ikäjakauma on mahdollisimman pieni. Jos kohderyhmänä on esimerkiksi lapsia vain yhdestä tai kahdesta ikäluokasta, ryhmän ohjaaminen tietysti helpottuu. Jos ikäjakauma on kovinkin suuri, lapsi itsekin voi kokea olevansa väärässä ryhmässä. (Heikinaro-Johansson & Huovinen 2007, 173 - 174; Zimmer 2011, 144.)

Lapsiryhmässä monipuolisuus on vain hyvä asia. Jos esimerkiksi yhteen ryhmään on koottu pelkästään erityislapsia, on ryhmää paljon vaikeampi ohjata ja lapsilla on mal-
lina vain muita erityislapsia. Jos kuitenkin niin sanottuun normaaliin ryhmään ote-
taankin esimerkiksi kaksi ylivilkasta lasta, saattaa se toimia ryhmässä vain hyvänä
energian lisäyksenä. Erityisesti rauhallisille tai aroille lapsille on hyvä, jos mukana on
lapsia, jotka mielellään tekevät heidän puolestaan mahdolliset uskaliaimmat tehtävät.
Näin heidän ei tarvitse kokea ylimääräistä pelkoa sellaisesta, johon eivät vielä koe
olevansa valmiita. (Zimmer 2011, 143.)

6 LIIKUNNALLISTEN KOKEMUSTEN MERKITYS SOSIAALISESSA KEHITYKSESSÄ

Lapsi toimii leikin ja liikkumisen kautta. Ne ovat myös lapselle peruskeino itsensä il-
maisuuun. Lapsi ottaa kontaktia toisiinsa liikkumalla, kuten leikkii yhdessä heidän
kanssaan. Liikuntaleikeissä lapsi voi pelata toisia vastaan, sopia toimintatavoista mui-
den kanssa, antaa periksi ja viedä oman tahtonsa läpi. (Zimmer 2001, 14 - 15.)

Liikunnalla itsessään ei ole suoria vaikutuksia sosiaaliseen kehitykseen. Se voi kui-
tenkin vaikuttaa sosiaalisuuteen sivullisesti riippuen kyseiseen liikuntaan liittyvistä
sosiaalisista tilanteista. Sosiaalinen kehitys on jo pitkään ollut yksi lasten liikunnan ta-
voitteista. Vaikutukset riippuvat hyvin paljon siitä miten liikunta on organisoitu ja
millä tavoin lapsi osallistuu ryhmän toimintaan. Jos lapset toimivat ryhmässä yksilöi-
nä suorittaen omia tehtäviään, ovat vaikutukset sosiaalisuuteen vähäisemmät kuin ti-
lanteessa, jossa käytetään enemmän pari- ja ryhmätyöskentelyä. Tutkimukset myös
osoittavat, että parityöskentely muiden kuin itse valittujen parien kanssa kehittää eni-
ten sosiaalisia taitoja sekä auttamiskäyttäytymistä. (Miettinen 2000, 62 - 63.)

Liikuntatuokiot on toteutettava siten, että ne tarjoavat mahdollisuuden sosiaaliselle
kehitykselle. Ryhmäliikunnassa lapsi oppii ymmärtämään osallistumisen merkityksen,
reilun pelin, yhteistyön ja toisten hyväksymisen. Yhteispeleissä lapsi oppii, että jokai-
nen joukkueen jäsen on tärkeä. Hän huomaa, etteivät yhteispelit toimi ilman kaikkia
jäseniä ja yhteistyötä. Esimerkiksi leikkivarjoleikeissä jokaista ryhmän jäsentä tarvi-
taan, jotta pystytään toteuttamaan haluttua toimintaa. Tässä myös yhteistoiminta on
erityisen tärkeää. Ohjaajan käytösmalli sekä sanalliset ohjeet opettavat lapsia muun
muassa moraaliseen kehitykseen sisältäen esimerkiksi toisen huomioonottamisen, hy-
vän käytöksen ja omista velvollisuuksista huolehtimisen. Käytösmallilla on lapsille
jopa paljon suurempi merkitys kuin sanallisilla ohjeilla. Lapset katsovat valtavasti

mallia erityisesti ohjaajasta. Aikuisen asettaessa rajoja hänen tulee myös valvoa niiden noudattamista. Jos ohjaaja jatkuvasti antaa periksi antamistaan ohjeista, lapsi oppii, ettei hänen tarvitsekaan noudattaa sääntöjä. Säännöt on myös oltava kaikilla lapsilla samat. (Autio 2001, 34, 110.)

Lapsen sosiaalinen kehitys ei tapahdu tietoisten kasvatustoimenpiteiden tai opetuksen myötä. Enemmän siihen vaikuttavat lapsen jokapäiväiset kokemukset kanssakäymisessä sekä erityisesti toisten lasten kanssa tapahtuva yhteinen toiminta. Lapsiryhmässä on hyvä olla myös vähän eri ikäisiä sillä lapset oppivat toinen toiseltaan, ja vuodenkin vanhempi lapsi on toiselle hyvä esimerkki. Näissä tilanteissa lapsi oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja kuten antamaan periksi, pitämään puolensa, riitelemään ja sopimaan. Liikuntaleikkeihin sisältyy paljon tilanteita, joissa lapsilta vaaditaan kanssakäymistä ja neuvottelemista. Leikeissä tulee esille konkreettisia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tulee toimintamuodoista neuvotella yhdessä. Tällaisissa tilanteissa tulee hyvää harjoitusta sosiaalisen käyttäytymisen perussäännöistä. (Zimmer 2001, 26 - 28.)

Liikunnan myönteiset vaikutukset sosiaalisuuteen riippuvat myös kilpailullisuuden määrästä ja muodosta toteutettavassa liikunnassa. Kilpailullisuus vähentää vuorovaihtuksen määrää ja painottaa liikuntaa enemmän yksilösuorituksiin. Kilpailun positiivisista vaikutuksista ei tunnu olevan minkäänlaista näyttöä. Sen sijaan liikunta on kilpailtaessa vaikuttanut muuttuvan sosiaalisen kasvatuksen tavoitteiden vastaiseksi. Kilpailukin voidaan toisaalta järjestää monin eri tavoin. Jos liikunta suunnitellaan ja toteutetaan lapsen lähtökohdista, se myös tukee enemmän sosiaalista kehitystä. Liikuntaleikkikoulu vaikuttaisi määritelmien mukaan olevan niin sanottua ei-kilpailullista organisoitua liikuntaa. Tällainen toiminta on aikuisten ohjaamaa ja valvomaan. Liikunta perustuu leikinomaisuuteen, oppien samalla motorisia sekä sosiaalisia taitoja. Välillä saatetaan kilpailla, mutta voittamista ja kilpailua ei korosteta. Ryhmään mukaan pääsyssä ei myöskään tapahdu taitoihin perustuvaa karsintaa. (Miettinen 2000, 67 - 71.)

Kehonhahmotuksella on merkittävä osuus itsetunnon kehittymisessä. Se on myös osa minäkäsitystä, sillä kehonhahmotus kertoo lapselle, millainen hän on ja miten hän liikkuu. Tätä kautta liikunta itsessäänkin voi vaikuttaa sosiaaliseen kehitykseen, sillä kehonhahmotus opitaan liikkumalla ja kokeilemalla. Monet toistot ja liikuntakokemukset auttavat lasta hahmottamaan omaa kehoaan. Kehonhahmotus muokkautuu sitä

mukaa, kun lapsi ymmärtää kehostaan uusia asioita. Tarpeeksi tässä kehityttyään lapsi pystyy jo itse säätelemään toimintojaan, esimerkiksi muuttamaan vauhtiaan. (Autio & Kaski 2005, 95.)

7 OHJAAJAN MERKITYS SOSIAALISESSA KEHITYKSESSÄ

Sosiaalisten taitojen oppiminen liikuntaryhmässä riippuu hyvin pitkälti ohjausmenetelmistä. Paras vaihtoehto on antaa lapsille tehtäviä, joissa toimia pareittain tai ryhmissä. Jos sosiaaliset taidot ovat ryhmän lapsilla vielä vähäiset, on valittava mahdollisimman yksinkertainen tapa toimia. Tällainen voi olla esimerkiksi tehtävärata, jota toteutetaan parin kanssa yhdessä. (Autio & Kaski 2005, 60 - 61.)

Lapsen minäkäsitykseen ja itsetuntoon ohjaaja voi vaikuttaa suuresti jo pelkillä ilmeillä ja eleillä. Vuorovaikutus on muutakin kuin suoraa kommunikointia. Itse asiassa suurempi osa viestinnästä koostuu ei-kielellisestä viestinnästä. Useimmiten lapsi ajattelee monien asioiden johtuvan hänestä itsestään. Jos aikuinen on etäinen tai huonolla tuulella, lapsi saattaa ajatella tehneensä jotain väärää. Vaihtoehtoisesti aikuisen ollessa hyväntuulinen, lapsi tietää toimineensa oikein. (Autio & Kaski 2005, 77.)

Kannustamalla voidaan vahvistaa lapsen itseluottamusta. Lapsi motivoituu tekemään parhaansa mukaan, kun hän pystyy luottamaan osaamiseensa ja kun myös muut luottavat siihen. Myös lapsen oma itsearviointi auttaa ymmärtämään omaa kehitystä ja näkemään omat vahvuutensa. (Autio & Kaski 2005, 97.)

Jotta lapsi kehittyy vuorovaikutustaidoissa, ohjaajan tulee olla johdonmukainen ja luoda ryhmään turvallinen ilmapiiri. Yksi turvallisen ilmapiirin ja avoimen vuorovaikutuksen syntymisen edellytys on luottamus ohjaajaan. Luottamuksen syntymisen yksi tärkeä edellytys on kuuntelemisen taito. Kun lapsi tulee kuulluksi, on hänellä mahdollisuus luottaa ohjaajaan. Kuuntelemisessa tärkeää on erottaa toisistaan asiaviesti ja tunneviesti. Asiaviesti tarkoittaa sitä, mitä viesti pitää sanallisesti sisällään. Tunneviesti taas on sitä, millä tavoin ihminen asian ilmaisee. Tunneviestin hyvä kuunteleminen tarkoittaa, että myös vastaanottaa ja hyväksyy viestin sekä ymmärtää ja kunnioittaa sitä. Aikuisen ei tule ensisijaisesti ratkaista lapsen ongelmaa, vaan auttaa lasta tekemään se itse. Aikuisen antaessa ohjeistuksia hän voi kysyä myös lasten mielipidettä. On kuitenkin hyvä muistaa, että lapset kaipaavat myös suoria ohjeistuksia. Jos lapselta liian usein kysytään, mitä tai millä tavoin hän haluaa tehdä, saattaa lapsi häm-

mentyä siitä, että hänen täytyykin päättää asioista. Kasvatuksellinen vastuu on kuitenkin aikuisella, ja myös lapsi on siihen tottunut. (Autio & Kaski 2005, 80 - 82.)

Lapsen halu osallistua aikuisen ohjaamaan liikuntaan riippuu paljon muustakin kuin siitä, millaista toiminta itsessään on. Ohjaajilla ja heidän vuorovaikutuksellaan on tässä valtavan suuri merkitys. Erityisesti lapsen tulisi kokea ohjaaja turvalliseksi. Tähän kokemukseen vaikuttaa vuorovaikutuksen tunneilmapiiri. Lapsen tulee kokea, että aikuinen välittää heistä kaikista niin ryhmänä kuin yksilöinäkin. Aikuisen tulee siis huolehtia erityisesti lapsen perustarpeista sekä huomata esimerkiksi ryhmässä tapahtuvat riitatilanteet. Myös jokaisen lapsen yksilöllinen huomioiminen jossakin vaiheessa liikuntatuokiota on tärkeää, kuten ovat myös luottamus lapseen, kannustaminen ja kehuminen. Luonnollinen omana itsenään toimiminen on tärkeä osa vuorovaikutusta lasten kanssa. Parhaita kokemuksia lapset saavat sellaisten aikuisten kanssa, jotka aidosti haluavat viettää aikaansa lasten kanssa. He haluavat itsekin oppia lasten kanssa, eivätkä yritä vain saada lapsia oppimaan. (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 85 - 88.)

Hyvä ohjaaja voi asenteillaan ja toiminnoillaan vaikuttaa ratkaisevasti ryhmän yhteishenkeen. Hän voi muuttaa ryhmän asenteita ja heidän omaa käsitystään ryhmän hengestä luomalla mielikuvan siitä, että tämä on hyvä ryhmä ja meillä on mukavaa yhdessä. Myös vaikuttaminen ryhmän yksittäisiin lapsiin voi auttaa ratkaisevasti silloin, jos he ovat ryhmässään hallitsevia jäseniä eli saavat muut ottamaan mallia toimintatavastaan. (Karvonen ym. 2003, 88 - 89.)

8 PERHELIIKUNTA

Perheliikunta on lasten ja vanhempien yhdessäoloa leikkien, liikkuen tai ulkoillen. Ohjattua perheliikuntaa on järjestetty jo ainakin 1980-luvulta lähtien, ja sitä on jatkuvasti kehitetty. Liikuntaleikkikoulussa perheliikuntaa on kerran kuukaudessa yhteistunnin merkeissä. Tällöin jokaisella lapsella on mukanaan toinen vanhemmista tai muu tuttu aikuinen. (Karvonen ym. 2003, 293 - 294.)

Perheliikunnassa aikuinen ei ole lapsen mukana ainoastaan katsomassa hänen liikuntaansa, vaan aikuinen on itse aktiivisesti mukana kaikissa liikuntaleikeissä. Aikuinen ei myöskään vain avusta lasta suoriutumisessa, vaan tehtäviä tehdään yhdessä toimien. Aikuinen on siis itse osana ryhmää. Perheliikunta mahdollistaa lapselle myös fyysisen

vuorovaikutuksen paremmin kuin pelkän lapsiryhmän liikunnassa. Jokaisella lapsella on oma aikuinen, joka on koko ajan mukana oman lapsensa toiminnassa. Leikeissä tulee esille usein lapsen ja vanhemman välistä fyysistä kosketusta kuten peuhaamista ja kutittelua, rentoutuksissa myös hellyyttä. (Zimmer 2001, 94 - 95.)

Perheliikunta on erittäin tärkeää lapsen ja vanhemman välisen suhteen muodostumiselle ja ylläpitämiselle. Liikuntaryhmissä vanhemman ajoittainen mukana olo on hyvä myös lapsen itsetunnon kehitykselle. Tällöin lapsella on mahdollisuus saada palautetta ja kannustusta useammin kuin normaalisti, koska jokaisella lapsella on oma aikuinen mukana. Lapsella on tällaisissa tilanteissa myös mahdollisuus jakamattoman huomion saamiseen. Lapsi on jatkuvasti vuorovaikutuksessa oman vanhempansa kanssa. Tällainen vuorovaikutussuhde tutun aikuisen kanssa on lapselle turvallinen, ja näin asemikin lapsi uskaltaa lähteä hyvin mukaan toimintaan. Lapsesta on myös äärettömän hienoa ja hauskaa nähdä, kun oma vanhempikin osallistuu niin sanotusti hänen leikeihinsä ja liikuntaan. Perheliikunta on erityisen hyvä myös sellaisille perheille, joiden lapset eivät vielä ole päivähoidossa tai muissakaan lapsiryhmissä. Yhteinen ryhmässä toimiminen antaa kokemuksia ryhmätoiminnasta turvallisesti vanhemman kanssa ja valmistaa ryhmään siirtymistä. (Karvonen ym. 2003, 294 - 295; Zimmer 2001, 94.)

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

9.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset muotoutuivat aiheen rajauksen pohjalta sen mukaan, mistä asioista oikeastaan tarvitsin tietoa. Ensimmäinen kysymys ”*Millä tavoin liikuntaleikkikoulu vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen?*” oli oikeastaan pohja koko aiheelle, se mitä tutkimuksella yritettiin selvittää. Tähän hain vastausta etsimällä teorian tiedosta asioita, jotka liikunnassa ja ryhmätoiminnassa vaikuttavat sosiaaliseen kehitykseen. Tärkeänä pidin myös etsiä pohjatietona teoriaa lapsen sosiaalisesta kehityksestä. Vanhempien kyselyillä hain tietoa heidän näkemyksistään omaa lastaan ajatellen. Lapsilta itseltään sain tähän vastauksia liittyen heidän kokemuksiinsa liikuntaleikkikoulussa käymisestä.

Koska sosiaaliseen kehitykseen ryhmässä vaikuttaa yksittäisen ryhmän toiminta, oli tärkeää selvittää ”*Millaista lasten ja aikuisten vuorovaikutus liikuntaleikkikoulussa on?*” Teorian tiedosta sain pohjaa yleisille asioille, jotka toteutuvat liikuntaryhmässä

toimiessa vuorovaikutukseen liittyen. Omien havaintojen pohjalta sain näkökulman Koriolla toimivan liikuntaleikkikoulun vuorovaikutuksesta. Lasten sekä vanhempien vastauksista sain tärkeää yksilökohtaista tietoa, joka ei pelkästään liikuntaleikkikoulussa havainnoimalla selviä.

Edellisen kysymyksen tapaan kiinnostavaa oli myös selvittää ”*Onko ohjaajien toimintatavoilla vaikutusta lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen?*” Tähän etsin tietoa teoriasta ja vertasin sitä omiin kokemuksiini siitä, kuinka nämä asiat Korian liikuntaleikkikoulussa toteutuvat.

9.2 Tutkimusmenetelmä

9.2.1 Aineistonkeruumenetelmä

Tämä työ on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa halusin selvittää liikuntaleikkikoulussa käyvien lasten ja heidän vanhempiansa näkemyksiä liikuntaleikkikoulusta. Laadullinen tutkimus avoimine kysymyksineen oli mielestäni paras tapa saada kattavasti selville lasten ja heidän vanhempien omia näkemyksiä.

Halusin osallistaa liikuntaleikkikoulussa käyvien lasten vanhemmat mukaan tutkimukseen. Tein heille kirjalliset kyselyt, jotka annoin kaikille kevään 2012 viimeisillä kokoontumiskerroilla paikalla oleville vanhemmille henkilökohtaisesti. Yhteensä jaoin kyselyitä 26 lapsen vanhemmalle. Heistä 88 % vastasi kyselyyn. Kysely sisälsi taustatiedot lyhyesti sekä avoimia kysymyksiä. Kysymyksissä oli sekä yksityiskohtaisia kysymyksiä sosiaalisuuteen liittyen että yleisiä kysymyksiä näkökulmista liikuntaleikkikouluun.

Lisäksi halusin ottaa mukaan lasten näkökulman. Kysyin yhdellä kerralla paikalla olleiden lasten vanhemmilta kirjallisen luvan lapsen haastatteluun. Kukaan vanhemmista ei kieltäytynyt. Lapsilta kysyin vielä erikseen, haluavatko he tulla, enkä pakottanut ketään haastatteluun. Paikalla olleita lapsia oli tällöin yhteensä 28, joista haastattelin 79 %. Nämä haastattelut toteutin huhtikuussa 2012. Esitin lapsille kahden kesken kysymyksiä liikuntaleikkikoulusta. Minulla oli runko haastattelun kysymyksistä, joita kysyin lapsilta. Haastattelutilanteessa esitin myös joitain lisäkysymyksiä tilanteesta riippuen. Suurimmaksi osaksi tämä haastattelu kuitenkin meni alkuperäisten suunniteltujen kysymysten mukaisesti. Kysymykset pyrin tekemään mahdollisimman yksin-

kertaisiksi, jotta lapset ymmärsivät ne hyvin. En halunnut myöskään johdatella lasten vastauksia mihinkään suuntaan. Vastaukset kirjoitin itse paperille haastatteluja tehdessä. Tämä osoittautui aika vaikeaksi tavaksi. Kirjoittaessa meni enemmän aikaa, ja tarkat sanamuodot eivät välttämättä tulleet paperille aivan alkuperäisellä tavalla.

Teoriapohjaa kirjoittaessani tuli mieleen uusia kysymyksiä, joita olisin lapsilta voinut kysyä. Huomasin myös kysymysten olleen vähän liiankin yksinkertaisia ja tässä vaiheessa löysin parempia keinoja selvittää lasten näkökulmia asioista. Tein lapsille vielä toiset haastattelut helmikuussa 2013. Nämä haastattelut toteutin kahden tai kolmen lapsen ryhmissä. Idean siihen sain edellisistä haastatteluista. Tällöin osa lapsista tuntui jännittävän kysymyksiä kysyttäessä. Ajattelin, että etenkin aremmille lapsille saattaisi olla helpompaa, jos mukana olisi myös toinen lapsi. Lapset saivat itse valita, kenen kanssa tulevat haastateltaviksi. Suurin osa lapsista tuli innoissaan mukaan. Osa lapsista aluksi vähän arasteli, mutta kysyttäessä he halusivat kuitenkin tulla. Myös näissä haastatteluissa minulla olivat suunnitellut kysymykset, mutta moni haastattelu eteni luonnostaan vähän eri järjestyksessä ja lisäkysymyksiä tuli tehtyä enemmän. Nämä haastattelut nauhoitin ja myöhemmin litteroin ne nauhalta tekstiksi. Tämä tapa oli helpompi ja haastattelut sujuivat paljon luontevammin. Haastattelutilanteessa lapset leikkivät nauhurin olevan mikrofonin, johon he vastasivat kysymyksiini. Lapsista tämä tuntui olevan hauskaa, eivätkä he arastelleet sitä. Näihin haastatteluihin sain myös lapsilta enemmän ja monipuolisemmin vastauksia. Tällä kerralla paikalla olleista 20 lapsesta haastattelin 80 %. Heistä 38 % oli samoja lapsia kuin edellisen vuoden haastatteluissa.

Aineistonkeruumenetelmiini kuului myös osallistuva havainnointi, jota tein varsinaisesti vuoden 2012 kevään aikana, mutta tietysti myös sen jälkeen liikuntaleikkikoulua ohjatessa kertyi paljon kokemuksellista tietoa.

9.2.2 Analyysitapa

Ennen varsinaista kirjoittamista ja analysointia numeroin kyselyn sekä haastattelujen vastaajat. Lajittelin kaikki kunkin kysymyksen vastaukset yhteen paikkaan vastaajien numeroilla varustettuna. Ajattelin aineiston selaamisen olevan helpompaa, jos vastaukset olivat tällä tavalla luokiteltuna. Se myös osoittautui analysointia tehdessä toimivaksi. Vastaajan numeron näkyminen vastauksessa oli tärkeää, sillä tällä tavalla pystyin tarvittaessa katsomaan kyseisen henkilön vastauksen johonkin toiseen kysymykseen, ja tarkistamaan vastaajan taustatietoja.

Aloitin analysoinnin tekemällä alustavat otsikot aiheista, joita tulisi tuoda esille. Kirjoitin pääasiassa aihe kerrallaan, ja etsin kyselyistä sekä haastatteluista siihen liittyvät kysymykset. Analysoin kyselyn ja haastattelun vastaukset kysymyskohtaisesti, mutta ajoittain otin huomioon myös kyselyyn vastanneen muita vastauksia sekä taustatietoja. Omia havaintojani liikuntaleikkikoulun tilanteista esitin muun materiaalin joukossa.

10 TUTKIMUSPROSESSI

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää Koriolla toimivan liikuntaleikkikoulun vaikutuksia lasten sosiaaliseen kehitykseen. Selvitin vanhempien sekä lasten näkemyksiä liikuntaleikkikoulusta ja syistä, miksi he ylipäätään haluavat käydä liikuntaleikkikoulussa. Selvitin myös vanhempien näkemyksiä siitä, kuinka liikuntaleikkikoulu heidän mielestään kehittää lasta ja miten se on vaikuttanut nimenomaan heidän lapseensa. Lapsilta kysyin kysymyksiä muun muassa toisten lasten kanssa leikkimisestä sekä liikuntaleikkikoulusta. Tavoitteena oli myös herätellä ohjaajia näkemään tästä tutkimuksesta esiin nousseita kysymyksiä, ja tätä kautta myös kehittää Korian liikuntaleikkikoulua.

Aloitin työni vuoden 2012 alkupuolella, jolloin kysyin Elimäen Vilppulan Nuorisoseuralta mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö liikuntaleikkikouluun liittyen. Sain tähän vapaat kädet. Ajattelin tutkia liikuntaleikkikoulun vaikutusta lapsen kehitykseen. Aihetta piti kuitenkin rajata paljon, ja päädyin oman kiinnostukseni mukaan rajaamaan sen käsittämään sosiaalista kehitystä. Helmikuussa 2012 aloin etsimään kirjallisuutta työlleni. Maalis- ja huhtikuun aikana tein vanhempien kyselykaavakkeen ja lapsen haastattelun pohjan. Nämä kyselyt ja haastattelut toteutin huhtikuun lopussa 2012. Kesän 2012 aikana luin teoriakirjallisuutta, mutta pääasiassa teoriapohjan kirjoitusprosessin tein syksyllä ja vuoden 2013 alussa. Teoriapohjaa kirjoittaessa minulle tuli mieleen asioita, joita olisi voinut lapsilta kysyä toisella tapaa. Päädyin tekemään heille vielä lisäkysymyksiä, koska siihen oli mahdollisuus. Nämä toteutin helmikuussa 2013. Kirjoitusprosessin analysoinnin osalta tein helmi- ja maaliskuun aikana 2013.

11 KORIAN LIIKUNTALEIKKIKOULUN VAIKUTUKSIA SOSIAALISEEN KEHITYKSEEN

11.1 Liikuntaleikkikoulussa käymisen syitä

Selvitin sekä lasten että vanhempien odotuksia liikuntaleikkikoululta ja syitä siihen, miksi he ylipäättään käyvät siellä. Tämä antoi jonkinlaista viitettä siihen, mitä he liikuntaleikkikoululta odottavat sekä heidän käsityksiään siitä, mihin liikuntaleikkikoulu lapsissa vaikuttaa. Vanhemmilta kysyin muun muassa lapsen liikuntaleikkikouluun tuomisen syytä sekä ennakkokäsitysten mahdollista muuttumista. Lapsilta itseltään kysyin, miksi he haluavat käydä liikuntaleikkikoulussa, mitä he odottavat eniten sinne lähtiessään sekä mikä liikuntaleikkikoulussa on parasta.

Lapset vaikuttivat käyvän liikuntaleikkikoulussa omasta tahdostaan, vaikka alun perin olisivat vanhemmat päättäneet heidät sinne tuoda. Kysyin vanhemmilta, välittykö heidän lapsestaan, että on kiva lähteä liikuntaleikkikouluun. Kaikki kyselyyn vastanneet vastasivat myöntävästi. Osa vastaajista myös painotti sitä, että koskaan ei ole pakotettu lasta lähtemään, mutta aina lapsi on halunnut lähteä. Jotkut vanhemmista myös kertoivat lapsensa halunneen lähteä liikuntaleikkikouluun väsyneenäkin, ja vaikkei lapsi olisi aina meinannut jaksaa, tuli hän takaisin kuitenkin hyvällä mielellä.

Lasten vanhemmilla oli paljon yhteisiä taustatekijöitä siihen, miksi he halusivat tuoda lapsensa liikuntaleikkikouluun. Kahtena vallitsevana tekijänä oli liikuntaan ja sosiaalisuuteen liittyviä asioita. Liikunnan jollakin tavalla mainitsi vastaajista 70 % ja sosiaalisuuden 74 %. Liikunta tarkemmin määriteltynä piti näissä vastauksissa sisällään varsinaisen liikkumisen lisäksi muun muassa motorisen kehityksen, energian purkamisen ja liikunnan ilon. Sosiaalisuus sen sijaan käsitti toisten lasten seuran, ryhmään totuttumisen, sosiaalisen kanssakäymisen ja sosiaalisten taitojen oppimisen. Muutama vastaajista mainitsi myös harrastuksiin kannustamisen ensimmäisen oman harrastuksen merkeissä. Suurimmalla osalla vastaajista (78 %) ennakkokäsitykset liikuntaleikkikoulusta eivät olleet muuttuneet. Muilla ennakkokäsitys oli muuttunut myönteisemmäksi esimerkiksi monipuolisen toiminnan ja yhteistuntien seurauksena.

Lasten vastauksissa näkyi into erityisesti leikkimiseen, liikuntaan ja kavereihin. Vastaukset kysymykseen ”Miksi haluat käydä liikuntaleikkikoulussa?” voisi tiivistää hyvin erään 4-vuotiaan tytön vastaukseen: ”*No koska mä tykkään olla täällä, koska tääl touhuttaa ja liikuttaa. Ja kivat kaverit!*” Suurin osa lapsista kertoi haluavansa tulla lii-

kuntaleikkikouluun, koska siellä on kivaa sekä saa leikkiä ja liikkua. Myös kavereita odotettiin: ”*Kun me tultii niin aikasee, nii ootettii vähä kavereita.*” Lasten vastauksissa näkyi myös kotitehtävävihkojen ja käytöstarrojen tärkeys: ”*No ootan ainakii eniten, et mä saan tarran ja leiman.*” Kysyttäessä mikä liikuntaleikkikoulussa on parasta, suurin osa lapsista vastasi juoksemisen. Tämä vastaus tuli lähes kaikilta myös kysymykseen ”Mikä kerhossa on helppoa?” Sen sijaan kysyttäessä ”Mikä kerhossa on vaikeaa?” tuli vastauksina muun muassa ”*hitaasti kävely*” ja ”*Olla hippa. Ku ei meinaa saada kavereita kiinni.*” Erityisesti juoksemiseen innostus näkyi 3 - 4-vuotiaiden ryhmässä. Heille suuri elämys oli jo se, että pääsi suureen sisätilaan juoksemaan: ”*Must on kaikkein kivempaa juoksu. Kaikkein paras on tää sali.*” Seuraavaksi eniten vastauksissa näkyi palloleikit, hauskanpito sekä kaverit. Osa lapsista ei osannut eritellä parhaita asioita edeltäviin kysymyksiin, vaan vastasi esimerkiksi: ”*Kaikki täällä on parasta.*”

Vanhempien ajatukset siitä, miksi lapset lähtivät mielellään liikuntaleikkikouluun, sisälsivät pääpiirteittäin kavereiden näkemisen, mukavat ohjaajat sekä leikkimielisen liikunnan ilon: ”*Toiminta on mukavaa ja toiminnallista: liikunnan riemua! Siellä tapaa ikäisiään lapsia ja saa osallistumisen sekä onnistumisen kokemuksia. Mukavat ohjaajat!*” Osa vanhemmista vastasi kysymykseen myös sillä perusteella, mitä lapsi on liikuntaleikkikoulusta aiemmin sanonut. Eräs vanhemmista kertoi tyttänsä sanoneen: ”*Juokseminen on ollut kivaa, koska se on tehnyt hyvää varpaille.*”

11.2 Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus

Liikuntaleikkikoulussa aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta on monessa eri muodossa. Näitä ovat ohjaajan antamat ohjeet ja kommunikointi ryhmäkohtaisesti, ohjaajan ja yksittäisen lapsen välinen vuorovaikutus sekä yhteistunneilla lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus.

Kysyin vanhemmilta ajatuksia siitä, miten heidän lapsensa ottaa kontaktia aikuisiin. Vastauksia tuli monenlaisia. Aika monilla kuitenkin tuli esille, että aluksi lapsi arastelee, mutta hetken päästä on jo reippaampi, kun taas toiset lapset ovat alusta asti hyvinkin reippaita ja avoimia:

”*On aluksi varautunut ja pitempään kuin suhteessa lapsiin. Jos havaitsee aikuisen 'leikkisäksi', alkaa mielellään tarjota leikkiä tai jutella. Tuttujen aikuisten kanssa on mielellään, juttelee paljon*”

”Reippaasti, kertoo vieraillekin paljon asioita. Joskus tuttu ihminen vieraassa paikassa ujostuttaa. Tuttujen aikuisten seurassa avoin ja luottavainen lapsi. Useimmiten sosiaalinen lapsi”

”Tosi aktiivisesti, joskus ehkä liiankin tuttavallisesti vaikka henkilö olisi tuntematon.”

11.2.1 Ohjaajien toiminta

Korian liikuntaleikkikoulussa on ollut avoin ja iloinen ilmapiiri. Ohjaajat ovat olleet liikuntaleikkikoulussa mielellään mukana, ja tulleet sinne viimeisillä voimillaankin. Yksi ohjaajista on ollut mukana tässä liikuntaleikkikoulussa jo vuodesta 2000 lähtien eli aivan tämän liikuntaleikkikoulun ja silloisen liikuntakerhon alusta asti. Lapsilla on tuntunut olevan luottamus ohjaajiin, ja osa vanhemmista sanoikin liikuntaleikkikoulussa olevan turvallinen ilmapiiri. Lapset ovat uskaltaneet esimerkiksi tulla kertomaan, jos heille on sattunut jotakin tai joku on kiusannut. Toisaalta vuoden 2011 - 2012 haastatteluisissa ja kyselyissä tuli esille enemmän kiusaamiseen liittyvää kuin ohjaajat olivat huomanneet. Tosin joskus lapsi voi sanoa häntä kiusattavan, vaikkei se aikuisten mielestä näyttäisi kiusaamiselta. Tähän sopien eräs vanhemmista sanoi: *”...mutta tiedän lapseni olevan joskus hyvin ’herkkänahkainen’ ja ’kiusaaminen’ on saattanut olla esim. pieni hipaisu ohimennessä.”* Tuona vuonna oli myös tilanteita, joista lapsi tuli sanomaan aikuisille kiusaamisesta, eivätkä aikuiset olleet huomanneet tapahtumaa. Tällaiset tilanteet ovat aikuisen tärkeä itsekkin huomata, ja aloimmekin kyseisen kevään aikana kiinnittämään enemmän huomiota ryhmän tarkempaan seuraamiseen.

Liikuntaleikkikoulun yleisissä ohjeissa on otettu esille, että jokainen lapsi täytyy huomioida erikseen jossakin vaiheessa liikuntatuokiota. Koriolla se on tapahtunut vähintään alkutoimien aikana. Olemme ottaneet nimenhuudon, jonka yhteydessä on tehty aina jokin pieni tehtävä yksitellen. Alkusyksystä ryhmän ollessa uusi osa lapsista ei ole uskaltanut tehdä yksin. Tällöin on ohjaaja tai vanhemmat paikalla ollessaan voinut mennä lapsen avuksi mukaan.

Kysyin lapsilta, saavatko he tarpeeksi huomiota ohjaajilta. Osa vastasi *”joo”*, mutta monet vastasivat *”En mä tiää.”* Ajattelin, että kaikki lapset eivät välttämättä oikein ymmärtäneet tätä kysymystä, joten osalta kysyin sen tilalla kysymyksen *”Millaisia ohjaajat ovat?”* Tähän suurin osa vastasi yksinkertaisesti *”kivoja”* tai *”hyviä”*. Yksi vas-

tasi ”*Joskus jos tääl käy se mun tuttu, nii se on kaikkein paras.*” ja toinen ”*Ainoastaa mä leikin teijän kaa.*”

Lasten mielipiteillä on merkitystä ja niitä on myös otettu huomioon. Tällöin lapsi on saanut enemmän osallistumisen kokemuksia, ja on voinut osallistua myös osittain suunnitteluun. Jos jossakin tehtävässä lapsi on ehdottanut jonkin liikkeen, joka voitaisiin tehdä, se on usein toteutettu. Muutenkin ohjaajat ovat usein kysyneet lapsilta ehdotuksia pieniin tehtäviin. Myös toiveleikkejä on otettu huomioon.

Liikuntaleikkikoulussa on ollut silloin tällöin ohjelmassa tempuratoja, jotka yleensä suunnittelee aikuinen. Yhdellä kerralla annoin lapsille vapauden rakentaa tempuradan kokonaan itse. Otin varastosta esille erilaisia välineitä, joita siihen sai käyttää. Ohjaajilta sai myös tulla pyytämään, jos halusi varastosta vielä joitakin tiettyjä välineitä. Lapset olivat ideasta innoissaan. Huomasin, miten paljon lapsilta löytyi luovuutta ja mielikuvitusta. Turhan usein on tullut tehtyä itse aina samat ratkaisut tietyillä välineillä. Nyt lapset saivat käyttää itse mielikuvitustaan ja rakentaa juuri sellaisen radan kuin halusivat. Lapset kommunikoiivat tempurataa rakentaessaan keskenään ja toisaalta myös kinastelivat hyvin paljon siitä, mihin mitäkin tarviketta käytetään. Tällöin he joutuivat opettelemaan myös jakamista. Lopuksi kysyin lapsilta, ketkä pitävät enemmän valmiista tempuradoista ja ketkä siitä, että saivat itse rakentaa tempuradan. Valtaosa kertoi, että itse rakentaminen oli kivempaa, mutta jotkut tykkäsivät enemmän valmiista tempuradoista. Tässä kohtaa huomasin eron 3 - 4-vuotiaiden ja 5 - 6-vuotiaiden ryhmän välillä. Kaiken kaikkiaan isompien ryhmäläiset tykkäsivät itse rakentamisesta enemmän kuin pienten ryhmäläiset.

11.2.2 Perheliikunta

Kaikissa liikuntaleikkikouluissa pidetään kerran kuukaudessa yhteistunti, jonne lapsi tulee oman äitinsä, isänsä tai muun läheisen aikuisen kanssa. Aikuisen mukana olo on hyvin toivottavaa ja lapselle tärkeää. Jos vanhemmat itse eivät pääse tulemaan, heitä toivotaan pyytämään joku muu lapselle läheinen aikuinen mukaan. Yhteistunneilla aikuinen on lapsen kanssa mukana liikkumassa ja leikkimässä.

Koriolla on ollut yhteistunneilla selkeästi nähtävissä liikkumisen riemu. Tällainen riemu lapsissa, niin kuin aikuisissakin, on näkynyt vielä selkeämmin yhteistunneilla kuin normaaleilla liikuntaleikkikoulun tunneilla. Lapsen ei ole tarvinnut tällöin jännit-

tää ryhmässä olemista, koska tukena ja turvana on ollut itselle jo tuttu läheinen. Vanhempien suullisessa palautteessa kuin myös kirjallisessa kyselyssä tuli selkeästi esille, että yhteistunneista on pidetty. En erikseen kysynyt tätä kyselyssäni, mutta osa vanhemmista otti sen siellä puheeksi: ”*Välillä tuntuu, että yhteistunti voisi olla pidempi. Aika menee niin siivillä.*”

11.3 Lasten keskinäinen vuorovaikutus

Suurin osa Korian liikuntaleikkikoulun lapsista olivat innoissaan toisten lasten seurasta. Syksyn alussa pientä arastelua näkyi monillakin lapsilla, mutta toisten lasten tullessa tutuiksi leikkivät he kyllä mielellään yhdessä. Lapset saivat uusia kavereita, ja olivat innoissaan nähdessään heitä. Riitoja ja kinasteluakin syntyi, etenkin niiden tutumpien lasten kanssa. Joskus lapset osasivat selvittää riidat keskenään, mutta joskus tässä tarvittiin aikuisen mukaan tuloa.

Kaverit ovat jo useimmille leikki-ikäisille lapsille hyvin tärkeitä. Syksyisin liikuntaleikkikoulun alkaessa on huomannut selkeämmin, ketkä lapsista eivät ehkä ole vielä olleet paljonkaan muiden lasten kanssa tekemisissä, eivätkä ole tuntuneet kaipaavan niin paljon lapsikontakteja ja kavereita. Nämä lapset ovat olleet usein juuri kolme vuotta täyttäneitä. Jossain vaiheessa hekin kuitenkin ovat päässeet ryhmään mukaan sekä luoneet itsekin enemmän kontaktia muihin.

Kaikkien haastateltujen lasten mielestä toisten kanssa leikkiminen on kivaa, ja kaikki vastasivat myöntävästi kysyttäessä, onko heillä liikuntaleikkikoulussa kavereita. Monet myös vastasivat tietyn kaverinsa nimellä. Osa sanoi odottavansa liikuntaleikkikouluun tullessaan kavereita sekä kertoi niiden olevan siellä parasta. Kavereista puhuttaessa esiin nousi joidenkin kohdalla myös negatiiviset asiat: ”*No ihan kivoja. Ja toi Lassi (nimi muutettu) äsken tönäs mua.*”

Kysyin vanhemmilta, miten heidän lapsensa ottaa kontaktia muihin lapsiin. Näissä vastauksissa näkyi osittain samoja piirteitä kuin kontaktin ottamisessa aikuisiin. Suurimmalla osalla lapsista kontaktin luominen aikuisiin sekä lapsiin oli melko samanlaista ja osalla kontaktin luominen lapsiin oli reippaampaa kuin aikuisiin. Huomasin myös, että joukossa oli niitäkin, jotka hieman arastelivat toisten lasten seurassa, vaikka vieraidenkin aikuisten seurassa olivat reippaita. Lapsilla oli myös erilaisia tapoja osoittaa kiinnostustaan muihin lapsiin. Toisilla nämä tavat olivat aikuisten näkökul-

masta negatiivisia: ”Hän on kiinnostunut muista lapsista ja hakee huomiota välillä hieman negatiivisinkin keinoin. Esim. lähtemällä mukaan riehumiseen.” Toiset sen sijaan hakivat huomiota positiivisemmin keinoin: ”Aluksi ujostelee. Sitten puhumalla kunhan vain tutustuu paremmin muihin. Lopulta mennään jo halauspuolelle.” Osa lapsista tarkkaili enemmän ennen kuin meni täysin mukaan leikkiin, kuten esimerkiksi tässä vastauksessa tuli esille: ”Ystävät ovat 4-vuotiaalle tytölle tärkeitä ja päivittäin kaipaa ikätovereidensa seuraa. Tyttö on ollut luonteeltaan tarkkailija eikä ole ollut ensimmäisten joukossa ottamassa kontaktia uusiin lapsiin.” Joskus lapset loivat ystävyttä niin sanotusti mielistelemällä toista lasta ja suostumalla hänen ehdotuksiinsa: ”Usein haluaa miellyttää toista lasta → myöntyy toisen lapsen leikkiin.”

Kysyin vanhemmilta heidän ajatuksiaan siitä, mitä mieltä heidän lapsensa on muiden lasten kanssa leikkimisestä. Vastaukseen sai laittaa myös lapsen oman vastauksen kysymykseen. Lasten vastauksissa oli vanhempien kertomia asioita tiivistetysti, mutta kuitenkin yhtenevästi vanhemman vastauksen kanssa. Osa vanhemmista toi myös esille lapsen halun valita itse leikkikaverinsa: ”Mitä vanhemmaksi on tullut, sitä enemmän se kiinnostaa ja tuntuu mukavalta. Kaikkien kanssa leikkiminen ei kuitenkaan ole niin mukavaa, jos luonteet ja kiinnostukset ovat erilaisia.”

Lapsilta kysyin ”Kumpi tehtävä on kivempi, sellainen, mitä tehdään yhdessä toisen lapsen kanssa vai sellainen, minkä voi tehdä yksin?” Tähän kysymykseen vastanneista kuuden mielestä oli kivointa leikkiä toisen lapsen kanssa ja viiden mielestä yksin. Kolme vastasi molempien olevan kivoja. Kysyin myös lapsilta ”Miten muiden lasten kanssa leikitään?” Näissä vastauksissa näkyi eroja eri ikäisten välillä. 3 - 4-vuotiailla vastaukset olivat yksinkertaisuudessaan esimerkiksi ”kiltisti” tai ”Noo, sillee oikein hupin kanssa.” 5 - 6-vuotiaiden vastauksissa tuli jo vastauksia siihen, mitä se näitisi leikkiminen sitten tarkoittaa. Esille tuli enemmänkin se, mitä ei saa tehdä: ”Noo, näitisi. Ei riehuta eikä lyödä toisia.”, ”Niinku että ei tönitä toisia. Eikä niinku sanota, että et saa tulla leikkii mukaa.”

11.4 Ryhmän toiminta

3 - 4-vuotiaat toimivat ryhmässä vielä hyvin pitkälti itsenäisesti. Toisen lapsen ottaminen pariaksi johonkin tehtävään voi joskus tuntua hyvinkin vaikealta. Tätä kuitenkin on pyritty jo vähän opettelemaan 3 - 4-vuotiaidenkin ryhmässä. Isommilla eli 5 - 6-vuotiailla paritehtävät ovat tuntuneet jo helpommilta. Heilläkin on saattanut ajoittaisia

vaikeuksia olla paritehtäviin osallistumisessa, mutta useimmiten se heillä on onnistunut. Heistä monet ovat olleet hyvin innokkaita paritehtäviin. Isompien ryhmässä lapset myös ovat toimineet pienten ryhmään verrattuna enemmän ryhmänä sekä kommunikoinneet enemmän keskenään, vaikkei varsinaista ryhmä- tai paritehtävää olisikaan annettu.

Vaikka ryhmänä toimimisessa on eri ikäryhmissä ollut eroja, on käyttäytyminen kuitenkin ollut molemmissa ryhmissä samalla tavalla ryhmäpainotteista. Usein lasten ollessa riehakkaampia ja tottelemattomia, on tämä näkynyt selkeästi lähes koko ryhmässä. Jos muutama lapsi on riehaantunut, on siinä helposti ollut koko ryhmä mukana. Joskus se on ollut hyväkin asia, mutta joskus tällainen on mennyt liiallisuuksiin, eivätkä lapset enää ole kuunnelleet ohjaajia. Tällaisissa tilanteissa on saattanut joskus pieni ohjelmanmuutos olla paikallaan, jotta on saatu ylimääräinen energia purettua.

Kysymykseen ”Miksi ohjeita pitää noudattaa?” suurin osa 3 - 4-vuotiaista ei vielä oikein osannut vastata, tai ei ehkä osannut sitä sanoin kertoa. Yksi kyllä osasi kertoa: ”*Koska muuten ei tiää et mitä tekee täällä.*” ja toinen: ”*Että saa käytöstarran.*” 5 - 6-vuotiaiden ryhmässä vastauksissa näkyi jo oman toiminnan vaikutus ryhmän toimintaan. Tästä on esimerkkinä 5-vuotiaan tytön vastaus: ”*Kun toisille voi tulla paha mieli. Nii tädit voi suuttuu ja kaikki lapset.*” sekä 5-vuotiaan pojan vastaus: ”*No siks ettei täällä mölytä koko ajan ja juosta kaikkialla.*”

11.4.1 Ryhmään liittyminen

Liikuntaleikkikoulun suurin osa lapsista on aloittanut syksyn alussa. Tällöin mukana on ollut sekä uusia että vanhoja kävijöitä. Ryhmä on siis ollut uusi ryhmä, jossa osa on jo tuntenut toisensa sekä tiennyt liikuntaleikkikoulun tavat ja säännöt jo entuudestaan. Jo ennestään liikuntaleikkikoulussa käyneet ovat näyttäneet hyvin esimerkkiä uusille lapsille, joten ryhmän toimintaan ja perussääntöjen opettelemiseen ei niinkään ole mennyt aikaa. Ne ovat tulleet ikään kuin luonnostaan, ja tarpeen vaatiessa sääntöjä on voitu kerrata. Kun ryhmässä on ollut mukana enemmänkin uusia lapsia, ei heille ole ehkä päässyt tulemaan niin ulkopuolista oloa.

Koriolla liikuntaleikkikouluun on tullut välillä lapsia myös kesken vuoden. Useimmiten he ovat olleet juuri kolme vuotta täyttäneitä. Osa näistä lapsista on aluksi jonkin verran arastellut, kun taas osa on heti alusta lähtien ollut aivan mukana ryhmässä. Ku-

ten aiemmin sanottu, lapsiryhmään uutena liittyessä on riippunut hyvin paljon lapsesta itsestään, kuinka hänet on sinne otettu vastaan. Liikuntaleikkikoulussa ei ole erityisesti syrjintää nähty tapahtuvan, mutta hiljaisemmat ja aremmat lapset ovat saattaneet joskus jäädä vähän ulkopuolelle. Ajan myötä tämäkin kuitenkin on tasoittunut ja uudet aremmatkin lapset ovat olleet täysin osana ryhmää. Etenkin parityöskentelyä käyttäessä lapset ovat tutustuneet niihin vähän vieraampiinkin lapsiin. Tämän jälkeen heidän on jatkossa ollut helpompi ottaa kontaktia muihin lapsiin, kun ryhmässä on ollut enemmän tuttuja.

11.4.2 Ryhmän kokoonpano

Osa tässä liikuntaleikkikoulussa olevista lapsista on ennenkin ollut samaisessa liikuntaleikkikoulussa. Kaudella 2011 - 2012 liikuntaleikkikoulun 3 - 4-vuotiaiden kahden ryhmän lapsista 33 % olivat ennenkin olleet samassa liikuntaleikkikoulussa ja/tai samassa paikassa pidettävässä vauvajumpassa. 5 - 6-vuotiaiden ryhmässä sama luku oli 54 %. Kaudella 2012 - 2013 ennenkin mukana olleita 3 - 4-vuotiaiden ryhmässä oli 41 % sekä 5 - 6-vuotiaiden ryhmässä 57 % lapsista.

Liikunta ja sosiaalinen kanssakäyminen olivat vanhemmille vallitsevia syitä tuoda lapsi liikuntaleikkikouluun. Vastaajista kaikki kertoivat lapsen harrastavan muutenkin liikuntaa. Muutakin ohjattua liikuntaa tämän liikuntaleikkikoulun lisäksi harrasti 30 % lapsista. Osa vanhemmista kertoi haluavansa saada lapselleen ikäistään seuraa juuri sen takia, ettei lapsi ollut päivähoitossa. Vastaajien lapsista 52 % oli päivähoitossa tai esikoulussa. Heistä lähes kaikki olivat päivähoitossa osapäiväisinä 8 - 12 päivää kaudessa. 11 lapsesta, jotka eivät olleet ollenkaan päivähoitossa, 8 kävi säännöllisesti kerhoissa tai muissa harrastusryhmissä. Kolmen kyselyyn vastanneen lapsi ei käynyt liikuntaleikkikoulun lisäksi muussa säännöllisessä lapsiryhmässä, mutta näki viikoittain kavereita tai sukulaislapsia. Näillä lapsilla oli kyllä myös sisaruksia, mutta he olivat aivan pieniä.

11.5 Sosiaaliset taidot

Liikuntaleikkikoulu vaikuttaa lapsen sosiaalisiin taitoihin niin ryhmäkeskeisesti kuin yksittäisten lasten keskenkin. Kun ympäristö ja ihmiset ensin ovat tulleet hieman tutummiksi, lapset ovat ottaneet jo itse kontaktia sekä aikuisiin että lapsiin. Lapsi on päässyt harjoittelemaan ryhmä- sekä parityöskentelyä. Joskus lasten on annettu itse

valita parinsa, mutta joskus ohjaajat ovat määrittäneet parit. 3 - 4-vuotiaiden ryhmässä lapset eivät paritehtävissä ole hakeutuneet vielä kovin herkästi itse valitsemaan paria, joten heidän kohdallaan useimmiten ohjaajat ovat määrittäneet parit. 5 - 6-vuotiaille on jo muodostunut ryhmästä omia kavereita, joten he ovat usein halunneet itse valita parinsa. Joskus on kuitenkin hyvä totuttaa lapsia myös vieraampien lapsien kanssa toimimiseen. Paritehtävissä lapsi on päässyt kommunikoinnin lisäksi harjoittelemaan esimerkiksi toisen lapsen mielipiteiden huomioimista. Myös mahdollista riitojen selvittelyä etenkin 5 - 6-vuotiaiden kanssa on harjoiteltu.

Vanhempien vastauksissa kysymykseen ”Mihin liikuntaleikkikoulu mielestäsi vaikuttaa lapsessasi?” näkyi suurimmaksi osaksi liikuntaan ja sosiaalisuuteen liittyvät asiat. Myös innostus mukavaan toimintaan, säännöllisiin harrastuksiin totuttaminen, energian purkaminen sekä omista asioista huolehtimaan oppiminen viikoittaisen kotitehtävän muodossa olivat vastauksissa. Poimin tähän esimerkkejä vastauksista sosiaaliin taitoihin ja käyttäytymiseen liittyen. Niitä toi esille jopa 70 % vastaajista:

”Lähinnä siihen että tietää, millaista on olla lapsiryhmässä ja millaista toimintaa kodin ulkopuolella voi olla. Tietää, että erilaisia sääntöjä ja käyttäytymismalleja on muitakin kuin se, että vanhemmat sanovat miten ollaan ja tehdään.”

”Sosiaalisuuteen, ohjeiden noudattamiseen, liikunnallisuuteen niin ettei liikunta ole aina voittamista ja taistelua paremmuudesta.”

”Puheen kehitykseen. Liikunnasta nauttimiseen. Huomioimaan toisia ihmisiä.”

”Liikunnan ilon syntyminen, ymmärryksen lisääntyminen yhteisistä säännöistä peleissä/leikeissä. Musiikin liittäminen liikuntaan.”

”Sosiaalisuuteen ja mielikuvitukseen.”

”Lapseni on pitänyt kovasti ja oppinut ryhmässä toimimista.”

Vastaukset kysymykseen ”Mitä hyötyjä ajattelet liikuntaleikkikoulusta olevan lapsellesi?” olivat hyvin samansuuntaisia kuin edelliset vastaukset:

”3-vuotias on jo alkanut kyselemään muiden lasten seuraa, joten ikätovereiden seura. Toivottavasti saisi hieman kokemusta erilaisista liikkumisen tavoista myönteisessä mielessä.”

”Liikunnan positiivinen vaikutus ja sosiaalisuus. Huomioi muita ja noudattaa sääntöjä! Käytöstarra hyvä juttu!”

”Oppii kehon koordinoitua ja ryhmässä toimimista.”

”Saa juosta ja ’riehua’ luvalla.”

Samansuuntaisia vastauksia oli myös kysymykseen ”Millä tavoin ajattelet liikuntaleikkikoulun vaikuttavan lapsesi sosiaaliseen kanssakäymiseen/sen kehittymiseen?” Suurin osa oli sitä mieltä, että liikuntaleikkikoulu vaikuttaa näihin asioihin erittäin positiivisesti. Vastauksissa tuli esille muun muassa liikuntaleikkikoulussa olon määrä, mutta erityisen tärkeänä sitä kuitenkin pidettiin lapsille, jotka eivät ole päivähoidossa:

”En usko sen vaikuttavan, koska on niin vähäistä.”

”Yksi pieni osa sitä.”

”Huomattavasti paremmin kuin ilman sitä. Näkee ja tutustuu uusiin ihmisiin.”

”Koska tyttö on ollut kotihoidossa koko ajan, liikkari on erityisen tärkeää vaihtelua koko perheelle ja luonut uusia sosiaalisia suhteita. Liikkari on vaikuttanut ja kehittänyt tytön suhteita.”

”Toivoisin, että liikkari toisi positiivisen kokemuksen ryhmässä olemisesta ja että ryhmiin menemistä ei tarvitse pelätä, vaikka on hieman varautunut luonne.”

”Liikkumisen ja leikkien kautta on helpompi tutustua kaikkiin lapsiin, ei vain osaan. Vähentää mahdollisia ennakkoluuloja.”

”Hän tottuu saamaan ohjeita vierailtakin aikuisilta, toivottavasti myös keskittyä kuulemaansa ja toimii ohjeiden mukaan. Sääntöjen noudattaminen! Muiden ihmisten kunnioittaminen! Itsensä arvostaminen; omien taitojen kehittyminen.”

11.6 Minäkäsitys ja itsetunto

Lapsen minäkäsitys kehittyy liikkeessä ja toimiessa muun muassa kehontuntemuksen kautta. Liikuntaleikkikoulu on erittäin hyvä tapa auttaa kehontuntemuksen kehittämisessä, sillä liikuntaleikkikoulun tuntimalleissa on paljon kehontuntemukseen liittyviä tehtäviä. Lapsi oppii käyttämään kehoaan monipuolisesti sekä hahmottamaan millaisia asentoja ja liikkeitä sillä voi tehdä. Myös kehon osia opetellaan nimeämään. Korian liikuntaleikkikoulussa olemme suunnitelleet ohjelman pääasiassa liikuntaleikkikoulun tuntimallien ja ”opetussuunnitelman” mukaisesti. Tällaisia leikkejä ja tehtäviä sielläkin siis on käytetty. Lapsen minäkäsitys kehittyy liikkeessä myös onnistumisten sekä epäonnistumisten kautta. Hän oppii tuntemaan omat vahvuutensa sekä sen, mihin hän pystyy. Ohjaajakin voi auttaa lasta huomaamaan tällaisia asioita. Joskus lapset ovat sanoneet, etteivät osaa jotakin. Silloin olemme yrittäneet kannustaa ja auttaa kokeilemaan. Uutta ja vaikealta tuntuvaa tehtävää on voitu kokeilla yhdessä.

Myös itsetunto lapsella kehittyy liikunnassa edellä mainituin tavoin. Lisäksi sitä voidaan parantaa ja ylläpitää erityisesti kannustamalla ja kehumalla. Koriolla kannustaminen ja kehuminen on meinannut joskus unohtua. Kyllä sitäkin on esiintynyt, mutta enemmänkin olisi voinut olla. Liikuntaleikkikoulun materiaaleissa on myös kehokortit, joissa on mukana esimerkiksi hymyilevä sekä surullisen näköinen naama. Näitä on käytetty välillä lasten kanssa sekä palautteen keräämiseen että lapsen itsearviointiin. Lapsilta on kysytty esimerkiksi, mikä sillä tunnilla oli parasta tai helpointa, mikä taas vaikeaa tai mistä lapsi ei pitänyt.

Minäkäsityksestä ja itsetunnosta en suoraa kysymystä vanhemmilta kysynyt, mutta yksi heistä oli tuonut esille itsetuntemuksen (käytetään useimmiten minäkäsityksen synonyyminä) ja itsetunnon kehityksen: ”*Oppii kohtaamaan erilaisia lapsia. Lapsen itsetuntemus/kehontuntemus kasvaa ja itsetunto kohenee onnistumisten ja ohjaajien kehujen myötä.*”

11.7 Moraalinen kehitys

Moraalista kehitystä pyritään liikuntaleikkikoulussa tukemaan, ja ryhmässä se onkin tullut melko usein esille. Ryhmässä ollessaan lapsen on useinkin toimittava ryhmän sääntöjen mukaisesti ja myös muita lapsia ajatellen. Yleensä ryhmän sääntöjä kerrattaessa lapsilta on tullut aivan oikeita vastauksia. He kyllä ovat tienneet, mitä saa tehdä ja mitä ei. Useimmiten he myös ovat tienneet miksi jotakin ei saa tehdä. Moraalinen kehitys liittyykin aika vahvasti empatiakykyyn. Lapsen on ymmärrettävä, miltä toiselta tuntuu, jotta hän ymmärtäisi, miksei toiselle saa tehdä pahaa. Tätä on tullut silloin tällöin erityisesti yksittäisten lasten kanssa liikuntaleikkikoulussa käsiteltyä. Myös anteeksipyyttämistä on harjoiteltu, ja jotkut lapset ovat sanoneet sen hienosti omatoimistekin.

Lasten vastaukset kysymykseen ”Miksei toista saa kiusata?” jakautuivat kahteen erilaiseen ryhmään. Toisten vastaukset perustuivat siihen, miltä toiselta tuntuu ja onko se moraalisesti oikein, kun taas toisilla vastaukset painoutuivat siihen, mikä rangaistus kiusaamisesta mahdollisesti tulisi. Ensimmäiseksi mainittujen vastauksia olivat esimerkiksi: ”*Nokun sitten tulee, sitten tulee paha mieli.*” sekä ”*No siks koska toista voi sattua.*” Toisen joukon vastauksia sen sijaan olivat muun muassa: ”*No siksi koska muuten ei saa sitä käytöstarraa.*” ja ”*Siks koska aikuinen voi tulla kattoo.*”

11.8 Tunnetaitojen kehitys

Lapsiryhmässä harjoitellaan tunnetaitoja kuten omien sekä toisten tunteiden tunnistamista, omien tunteiden hallitsemista sekä empatiakykyä. Leikki-ikäisillä saattaa ajoittain, etenkin väsyneenä, tunteet purkautua melko voimakkaasti. Liikuntaleikkikoulussa tämä on näkynyt ehkä eniten siinä, että väsyneessä ja itkuisessa olotilassa ei lapsi ole jaksanut kuunnella ohjaajien ohjeita, noudattaa niitä, saati ajatella toisten lasten tunteita. Osa lapsista on näiden kahden vuoden aikana kehittynyt näissä taidoissa paljonkin. Se ei kuitenkaan ole varmasti pelkästään liikuntaleikkikoulun ansiota.

Jos liikuntaleikkikoulussa on jollekin lapselle sattunut jotakin, hyvin herkästi siellä on ollut kaikki lapset katsomassa. Jotkut ovat myös tulleet lohduttamaan lasta, jolla on paha mieli. ”Mitä teet, jos toisella on paha mieli tai on sattunut jotakin?” Tähän 3 - 4-vuotiailta lapsilta tuli sellaisia vastauksia kuin ”*autan sitä*” tai ”*lohdutan*”. 5 - 6-vuotiaiden vastauksissa näkyi jo asioiden selvittely keskustelemalla: ”*No menee ja keskustelee asiast, kuka sen on tehny.*” kuin myös leikkiin mukaan pyytämisellä: ”*Öö, otat sen leikkii ja sitte pyyät anteeks.*”

Kun kysyin lapsilta ”Miltä sinusta itsestä tuntuu, jos autat toista?”, monien lapsien kasvoille levisi onnellinen hymy, minkä jälkeen heiltä tuli kommentteja oikein onnellisella äänensävyllä. Vastaukset olivat sisällöltään kaikilla samoja: ”*No, ihan tosi mahdollavalta*” tai ”*No sitten on oikeen aika, kiltti.*”

Anteeksipyyttäminen on lapsille ollut hyvin vaikeaa. Suurin osa heistä kyllä tiesi, mitä pitää tehdä, jos on tehnyt toiselle jotakin pahaa. Käytännössä se ei sitten niin helppoa olekaan ollut. Kysymykseen ”Mitä pitää tehdä, jos on satuttanut toista lasta?” suurimmalta osalta vastaukseksi tuli: ”*Mä pyydän anteeks.*”

11.9 Riitely ja kiusaaminen

Valitettavasti jo leikki-ikäiset lapset riitelevät ja kiusaavat toisiaan. Liikuntaleikkikoulussa lapset riitelevät ajoittain, mutta se on Koriolla useimmiten ollut melko lievää ja helpoilla toimenpiteillä selvitettävissä olevaa. Joskus on myös pienten poikien riidellessä ollut vaikea erottaa, mikä on varsinaista riitelyä tai tappelemista, ja mikä esimerkiksi leikkimielistä painimista. Kaverusten ollessa kyseessä se on useimmiten osoittautunut harmittomaksi leikiksi. Kiusaamistakin on liikuntaleikkikoulussa silloin tällöin

löin esiintynyt. Vuoden 2011 - 2012 aikana sitä oli enemmän kuin vuoden 2012 - 2013 aikana. Leikki-ikäisten kohdalla liikuntaleikkikoulussa esiintyvää kiusaamista ovat olleet esimerkiksi töniminen ja haukkuminen. Joskus lapset ovat tulleet itsekin ohjaajille kertomaan, että joku on töninyt. Joskus taas asiaan puuttuessa ”kiusattu” on itsekin sanonut sen olevan vain leikkiä. Joskus on siis voinut olla vaikea erottaa, mikä on kiusaamista ja mikä ei. Jatkuvaa yhteen lapseen kohdistuvaa kiusaamista ei tässä liikuntaleikkikoulussa ole kuitenkaan ollut.

Huhtikuussa 2012 selvitin sekä lasten että vanhempien näkemyksiä siitä, onko heitä kiusattu liikuntaleikkikoulussa. Lapsilta kysyin ”Onko sinua koskaan kiusattu täällä?” ja vanhemmilta ”Onko lapsesi koskaan sanonut, että häntä olisi jollakin tavalla kiusattu liikuntaleikkikoulussa?” Lapsista 50 % sanoi tullessaan joskus kiusatuksi liikuntaleikkikoulussa. Heistä tosin ainakin kolmella lapsella (14 %) tilanteet ovat saattaneet olla vahinkoja, mutta lapsi itse on ajatellut sen kiusaamiseksi. Tämän päättelin seuraavista vastauksista: ”*No ainekii se poika, joka on nytkii tuolla. Se raapas mua kätee. Eikä pyytäny anteeks.*”, ”*Töniminen on paha. Mä oon ainakii törmänny.*” ja ”*Joo. Astunu varpaitten päälle.*” Myöntävästi vastanneilta kysyin tapoja, kuinka heitä on kiusattu. Näissä vastauksissa tuli esille töniminen, nipistäminen, potkiminen, hännäminen ja haukkuminen. ”Mikä kerhossa on huonoita?” kysymyksen vastauksissa kahdella (9 %) näkyi kiusaaminen tai hännäminen: ”*Nipistäminen, potkiminen*”, ”*No kun vaikka pojat äyskii täällä.*” Kahdelta sillä hetkellä jäähypenkillä olleelta lapselta vastaukseksi tuli ”*Penkillä istuminen on vähä tyhmää.*” Muut eivät keksineet liikuntaleikkikoulusta huonoja asioita tämän kysymyksen kohdalla.

Vanhemmilta kysyttäessä 52 % vastaajista kertoi kiusaamista jollakin tavalla esiintyneen. Näistä neljän (17 %) vastauksessa oli tuotu esille, että jotakin pientä on tapahtunut, mutta on päätelty, että sitä on tapahtunut vain sen yhden kerran, eikä ole ollut varsinaista kiusaamista. Esimerkkinä yksi tällainen vastaus: ”*Kerran, jonka jälkeen asiasta juteltiin ja kerrottiin että 'kiusaaja' ehkä yritti vain päästä lapsemme lähelle/tutuksi. Seuraavalla kerralla 'kiusaaja' olikin jo ollut kiva kaveri.*” Tällaisten vastausten lisäksi oli myös kaksi (9 %) tapausta, joissa lapsi itse oli kertonut jotain olleen, mutta ei ollut ajatellut sitä isoksi asiaksi: ”*Muutaman kerran on puhunut että pojat kiusaa, mutta ei pidä sitä vakavana.*” Muut vastaukset, joissa jonkinlaista kiusaamista oli esiintynyt, sisälsivät lähinnä tönimistä. Myös kiinnipitämistä, kädestä puristamista sekä ilkeilyä oli esiintynyt. Yhdessä vastauksessa tuli esille myös lapsen itsensä mah-

dollinen kiusaaminen: ”*Ei oikeastaan. Jotain tönimisestä puhunut, mutta on varmasti ollut itse osasyllinen, niin en ole pahemmin noteerannut.*” sekä yhdessä ilmeisesti vahingossa tönäiseminen: ”*Ei. Itse on sanonut että tönäisi jotain, kuulemma vahingossa.*”

Vastatessaan kysymykseen ”Mitä sääntöjä liikuntaleikkikoulussa on?” osa lapsista otti esille kiusaamisen: ”*Ettei tota nii saa ketää lyödä tai mitää.*” Kiusaamiseen liittyen kysyin lapsilta ”Mikä on riitelyn ja kiusaamisen ero?” Halusin tietää, ymmärtävätkö lapset näiden kahden asian välisen eron. Lapset osasivat hyvin erottaa nämä asiat toisistaan. He myös kuvailivat mahdollisia tilanteita:

”No et tota nii kiusaa kaverii haukkumalla sitä.”

”No että vaikka jos on vaa yks tämmönen pallo ja sitte vaikka jos me molemmat halutaa se. Ja tää pallo voi mennä vaikka kahtia. Nii se on riitelyy.”

”Kiusaamist on semmonen, että äkkiä vaa kattoo tonne ja joku löis. Ja sitte se toinen olis, mikä se olikaa? (Riitely) Siin vaa tapellaa.”

”Että riitelyssä sanottais sillee, että mä en leiki sun kaa.”

”Ja sit kiusaamisessa että tönittää pois siitä. Nii ja toiselle voi tulla paha mieli ja sanoo, että en enää ikinä leiki sun kaa.”

Keväällä 2012 otimme Korian liikuntaleikkikoulussa käyttöön käytöstarrat, koska ryhmässä alkoi useinkin olla melko vallatonta ja riitelyä ja kiusaamistakin esiintyi. Keskustelimme lasten kanssa käyttäytymisestä ja kerroimme käytöstarroista, joita alkaisimme käyttää. Lapsi siis on saanut jokaisen liikuntaleikkikoulutunnin jälkeen viikoonsa tarran, jos on käyttäytynyt mielestämme hyvin. Välillä olemme myös laittaneet lapset itse miettimään, ovatko ansainneet käytöstarran. Tietenkään täydellistä käyttäytymistä ei ole vaadittu, mutta yritimme tällä kannustaa lapsia muistamaan erityisesti toisen kiusaamiseen liittyvät säännöt. Välillä huomasi lasten selkeästi panostavan käyttäytymiseen ihan vain tarrankin takia. Aluksi lapset välillä sanoivat toisilleen ”*Muista se tarra!*”, jos kaveri ei tuntunut oikein muistavan sääntöjä. Eräs vanhemmista kertoi kyselyssäni heidän keskustelleen kotona syistä miksi tarrat oli otettu käyttöön, ja kertoi lapsen sanoneen: ”*Tietysti mä siellä muutenkin olisin ollu hyvin.*”

11.10 Tottelevaisuus

Liikuntaleikkikoulussa lasten tottelevaisuus on vaihdellut hyvin paljon. Joskus on ollut päiviä, jolloin kaikki on mennyt hyvin; joskus taas päiviä, jolloin koko ryhmä on ollut aivan vallaton. Useimmiten tottelemattomuus tai riehaantuminen on ollut nimenomaan koko ryhmää koskevaa. Pienet lapset ovat ottaneet hyvin herkästi mallia toisista ja lähteneet mukaan toistensa aloittamiin tempauksiin. Joskus on kuitenkin myös lapsia, jotka eivät ole kuunnelleet mitään, mitä sanotaan, vaan ovat tehneet miten itse haluavat. Korian liikuntaleikkikoulussa tällaisia lapsia oli enemmän vuonna 2011 - 2012 kuin 2012 - 2013. Heitäkin saimme myöhemmin vähän paremmin kuriin pitämällä vain tiukemman linjan kaikessa ja esimerkiksi jäähypenkkiä ja käytöstarroja käyttäen.

Toisinaan liikuntaleikkikoulussa on ollut lapsia, jotka eivät ole noudattaneet ohjeita, ovat kiusanneet toisia ja aiheuttaneet muutenkin ylimääräistä sekasortoa. Tällainen käytös on näillä lapsilla ollut täysin tahalliselta vaikuttavaa ja huomionhakuista. He ovat yrittäneet selkeästi esittää sekä muille lapsille että ohjaajille jotakin. Vaikka useinkin lähes koko ryhmä on lähtenyt mukaan yksittäisten lasten riehumiseen, näiden muutaman lapsen riehuessa sitä ei ole tapahtunut, vaan näissä tapauksissa he ovat nimenomaan olleet lähes ainoita häiriötekijöitä. Alkaessamme käyttämään käytöstarroja, muuttui näidenkin lasten käytös ainakin osittain. Myöskin jäähypenkille laittamisella on saatu joskus aikaan se, että lapsi ymmärtää hakea huomiota muilla keinoilla.

Kysyin lapsilta itseltään tottelevatko he ohjaajia. Haastatelluista lapsista 86 % vastasi tottelevansa. Kaikkien muiden paitsi yhden lapsen kanssa olin itsekin samaa mieltä. Vaikka he eivät aina olisi käyttäytyneet hyvin, eivät he kuitenkaan olleet sellaisia, jotka yksin ilman muiden riehaantumista olisivat olleet tottelemattomia. Yksi lapsista vastasi ”*en mä tiiä.*” Oman mielipiteeni mukaan hän on lapsi, joka kyllä liikuntaleikkikoulussa ollessaan oli täysin tottelevainen. Yksi lapsista sen sijaan vastasi ”*noo, melkee*” ja toinen kieltävästi. Tällä kysymyksellä tuli testattua myös se, osaavatko lapset itse arvioida käytöstään. Suurimmaksi osaksi haastateltujen lasten oma arvio oli sama kuin minun.

Vanhempia pyysin kuvailemaan lapsensa tottelevaisuutta. Heidän kuvailujensa mukaan pääpiirteittäin hyvin tottelevia lapsia oli 61 %, heikosti tottelevia 13 % ja vähän siltä väliltä 26 % lapsista. Osassa vanhempien kuvailun perusteella tottelevaisuus riip-

pui ihmisistä. Monet vanhemmista kuvasivat lapsensa tottelevan paremmin vieraampia aikuisia: ”*Hieman kovapäinen tuo on toisinaan. Vieraampia tottelee käsittäkseni hyvin, mutta tutummassa seurassa saattaa tarvita enemmän 'ohjausta' ja käskyjä.*” Joillakin väsymys ja mielentila vaikutti asiaan: ”*Tottelee yleensä hyvin, mutta väsyneenä saattaa kenkuilla.*” Yhdessä vastauksessa tuli esille myös aikaisemmin mainitsemani ryhmän vaikutus: ”*Yleensä tottelee vieraita aikuisia. (Kotona välillä haasteellisempaa) Hän kuitenkin hakee muiden lasten huomiota lähtemällä mukaan myös riehumiseen. Tästä kuitenkin keskusteltu kotona paljon, ja riehumiseen ei ilmeisesti lähdetä enää niin helposti.*” Tästäkin tuli esille se, että lapsi saattaa ryhmässä käyttäytyä aivan eri tavalla kuin kotona. Joskus lapset, joiden itsekin on kuvitellut olevan kaikkein kilteimpiä, ovat saattaneetkin ryhmässä lähteä mukaan riehumiseen ja käyttäytyä aivan eri tavalla kuin yleensä. Näissä tapauksissa vanhemmille asiasta kerrottua hekin kovasti ihmettelivät tilannetta, mutta uskoivat kuitenkin niin tapahtuneen. Tosiaan lapsen käytös ryhmässä muutenkin saattaa erota kotona käyttäytymisestä. Jotkut ovat ryhmässä riehakkaampia kuin kotona, jotkut taas ovat ryhmässä rauhallisempia kuin kotona.

Kysyin vanhemmilta myös, kokevatko he liikuntaleikkikoululla olevan vaikutusta lapsensa tottelevaisuuteen tai sääntöjen oppimiseen. Vastaajista 52 % uskoi liikuntaleikkikoululla olevan näihin positiivinen vaikutus. Heistä 17 % painotti enemmän sääntöjen oppimista ja kertoi myös esimerkkejä, mitkä asiat siihen vaikuttavat: ”*Jonossa odottaminen, liikkarin rutiinit, säännöt ja käytöstarrat ovat olleet tytölle mieluisia noudatettavia. Liikkari on vaikuttanut sääntöjen oppimiseen.*” Eräs vanhemmista kertoi tottelevaisuuteen olevan negatiivisempi vaikutus, koska ryhmässä on myös vilkkaampia lapsia, joista ottaa mallia. Osa painotti vastauksessaan myös ohjatun toiminnan vaikutusta sekä sitä, että on hyvä oppia myös vieraamman ihmisen sääntöjen noudattamiseen. Myös sääntöjen noudattamisen ja muiden huomioimisen välinen yhteys tuli esille muiden kysymysten vastauksissa. Sääntöjen noudattaminenhan on myös muiden ja koko ryhmän huomioimista, sillä yhdenkin ihmisen käyttäytyminen saattaa vaikuttaa koko ryhmään merkittävästi. Vastaajista 26 % oli sitä mieltä, että liikuntaleikkikoululla ei ole vaikutusta näihin asioihin. Osa heistä perusteli vastauksensa sillä, että liikuntaleikkikoulussa ollaan vain kerran viikossa. Loput 22 % ei osannut sanoa, onko liikuntaleikkikoululla näihin asioihin vaikutusta.

11.11 Kilpailullisuus

Liika kilpailullisuus heikentää mahdollisuuksia toimivaan vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Se myös poistaa mahdollisuuden tiiviiseen ryhmätoimintaan. Liikuntaleikkikoulun tavoitteena on kehittää lasta monipuolisesti leikkimielisen liikunnan avulla. Kilpailullisuutta ei liikuntaleikkikoulussa haluta korostaa. Liikuntaleikkikoulun valmiissa tuntimallipohjissa on silloin tällöin myös pieniä kilpailullisia tehtäviä.

Korian liikuntaleikkikoulussa kilpailulliset tehtävät ovat toimineet juuri niin kuin ne on tarkoitettu tehtävän, eli voittamista ja häviämistä ei erikseen ole korostettu. Viestin tapaisissa tehtävissä lapset eivät useinkaan ole tuntuneet edes huomaavan, että kyseessä olisi kilpailu. Kaikki ovat tehneet oman tehtävänsä vuorollaan ja ryhmässä. Joukkueita vain on saattanut olla kaksi. Joskus on ollut tehtäviä, joissa toinen parista voittaa ja toinen häviää. Pienissä määrin lapsen on kuitenkin hyväkin tottua joskus myös häviämään.

12 KEHITYSEHDOTUKSIA KORIALLA TOIMIVAAN LIIKUNTALEIKKIKOULUUN

Kysyin vanhemmilta kyselyssä kehitysehdotuksia. Suurin osa vastaajista oli täysin tyytyväisiä liikuntaleikkikouluun eivätkä keksineet mitään kehitettävää. Joitakin ehdotuksia kuitenkin tuli. Kaksi vastaajista mainitsi liikuntapaikan lattiaa. Lattiasta irtoaa välillä tikkuja, eikä se ole tietenkään mukavaa. Tästä on joskus tullut palautetta myös suullisesti. Tämän ovat nuorisoseuran työntekijät itsekin joskus sanoneet olevan ikävää. Samassa salissa on järjestetty usein päivätansseja, joten lattia on valittavasti kulunut. Liikuntaleikkikoulun kannalta hyvä lattia olisi tietenkin hyvä asia. Vaikka emme olisi ohjanneet erityisesti sellaisia leikkejä, joissa esimerkiksi ryömitään tai kontataan lattialla, lapset ovat kuitenkin siellä peuhanneet. Usein olemme tällaiset osiot pyrkineet tekemään patjojen päällä. Liikuntaleikkikoulussa olisi myös hyvä liikkua paljain varpain, mutta tuossa paikassa se ei ole ollut lattiasta irtoavien tikkujen takia mahdollista.

Yksi vastaaja sanoi: ”*Kovempi kuri, jos ei tottele.*” ja samansuuntaisesti toinen: ”*Hyvä, että ohjaajat napakoituneet myös ’kurin’ pitämisessä, eli saa kieltää ja pitääkin, jos tottelemattomuutta.*” Yhteisistä odotustilan pelisäännöistä tuli yhdeltä vastaajalta kommentti, josta hän sanoi puhuneen myös muiden vanhempien kanssa. Lasten käyt-

täytymiseen onkin jollain tapaa panostettu keväällä 2012 muun muassa ottamalla käyttöön käytöstarrat ja keskustelemalla lasten kanssa näistä asioista. Samaisena keväänä myös laitoimme lapsia jäähypenkille, jos oli kovin tottelematonta, eikä lapsi kehotuksesta muuttanut käyttäytymistään. Vuoden 2012 - 2013 aikana oli ryhmissä vähän rauhallisempaa eikä ketään tarvinnut laittaa esimerkiksi jäähylle.

Tiedottamiseen toivottiin parannusta esimerkiksi yhteistuntien sisällön poiketessa normaalista. Jos on ollut edellisellä kerralla poissa, ei tieto ole välttämättä kulkenut. Korian liikuntaleikkikoulussa on annettu kauden alussa kirjeet, joissa on mainittu esimerkiksi yhteistuntien ajankohdat sekä lomaviikot, jolloin ei ole liikuntaleikkikoulua. Muutenkin on pyritty lasten mukana kulkevat tiedotukset antamaan kirjallisesti. Aina ei ole kuitenkaan kirjallisia viestejä ollut, vaan on saatettu tiedottaa vanhempia odotustilassa. Kirjallisia viestejä on yleensä annettu kahdella viikolla ennen jotakin tapahtumaa, mutta joskus on silloinkin saattanut jäädä joltakin tieto saamatta. Kaudella 2012 - 2013 on laitettu viestiä puhelimitse tärkeistä tiedotuksista, jos jotkut lapsista eivät ole olleet paikalla silloin kun on asioista tiedotettu. Eräs vastaajista toivoi myös pienemmille omaa ryhmää. Koriolla on aikaisemmin ollut äiti-vauvajumppaa, mutta viime vuosina sitä ei ole saatu järjestettyä ohjaajien aikataulujen vuoksi.

Lapsilta kysyttäessä ehdotuksina tuli joitakin yksittäisiä leikkejä tai tempuratoihin liittyviä tehtäviä, joita on joskus aikaisemmin tehty. 5 - 6-vuotiaat näyttivät haluavan lisää omaa päätösvaltaa. 6-vuotias tyttö vastasi: ”*No et sais päättää ite mitä leikitää.*” 5-vuotiaalta pojalta tuli toive tempuratojen toteuttamiseen: ”*No mä haluisin ainakii muuttaa vähä niitä tempuratoi että joku ois, että ihan sais niinku kaikissa käydä niinku toisesta päästä toisee.*” Tässä siis ilmeisesti tarkoitettiin sitä, ettei tempurata olisi tietyn järjestyksen mukainen, tai tehtäväpisteitä ei kierrettäisi järjestyksessä, vaan saisi kiertää koko ajan oman mielensä mukaisesti. Myös toiselta pojalta tuli tempuratoihin liittyvä toive: ”*Noo mä haluisin muuttaa niinku, tai siis mäki haluisin muuttaa niitä tempuratoja. No ite suunnitella.*”

13 TULOSTEN TARKASTELU JA PÄÄTELMÄT

13.1 Johtopäätökset

Sosiaalisen kehityksen alue on hyvin laaja ja monisäikeinen osa-alue. Täysin tarkasti ei pystytä tutkimaan, mikä lapsen kehityksessä on ollut riippuvainen mistäkin. Yleis-

tettäviä oletuksia sosiaalisesta kehityksestä on kuitenkin paljon ja niiden pohjalta kokosin asioita, jotka Koriolla toimivassa liikuntaleikkikoulussa mahdollisesti vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Tutkimuksen aikana kerätyistä vanhempien sekä lasten vastauksista tein päätelmiä, joita on tässä esitetty tiivistetysti tutkimuskysymyksieni osalta.

Liikuntaleikkikoulun vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen

Liikuntaleikkikoulun vaikuttavuus sosiaaliseen kehitykseen on laaja alue, josta sosiaaliseen kehitykseen merkittävimpinä tekijöinä nostaisin esille ryhmätoiminnan, kontaktin luomisen leikkimielisen liikunnan avulla, sosiaaliselle kehitykselle edullisen ikävaiheen sekä kilpailun korostamattomuuden. Asioita, joihin liikuntaleikkikoulu eniten vaikuttaa lasten sosiaalisuudessa ovat muun muassa tutustuminen uusiin lapsiin ja ryhmätoimintaan, ongelmien selvittäminen sosiaalisissa tilanteissa, empatiakyky sekä moraalinen kehitys. Myös minäkäsitys ja itsetunto ovat merkittäviä sosiaaliseen kehitykseen vaikuttavia asioita, joita liikuntaleikkikoulu hyvin todennäköisesti kehittää.

Vastausten perusteella vanhemmat selkeästi odottavat lapsensa kehittyvän sosiaalisesti tuodessaan heidät liikuntaleikkikouluun. Keskeisimpiä asioita heidän vastauksissaan sosiaalisen kehityksen suhteen oli ryhmässä toimimiseen tottuminen ja oppiminen, rohkaistuminen sosiaalisissa suhteissa sekä muiden huomioiminen. Monissa vastauksissa tuli esille, että liikunnan ja leikin avulla näiden asioiden oppiminen on helpompaa.

Lasten ja aikuisten vuorovaikutus liikuntaleikkikoulussa

Liikuntaleikkikoulussa aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta on monenlaista. Ohjaajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta on ryhmäkohtaisten ohjeiden antaminen sekä yksilökohtaisesti ohjeiden tarkentaminen tai muu yksilökohtainen vuorovaikutus. Yhteistunneilla aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta on ohjaajan ja lasten välisen vuorovaikutuksen lisäksi lapsen ja hänen vanhempansa välinen vuorovaikutus. Se, millaisena nämä vuorovaikutusmuodot näyttäytyvät, on täysin ohjaaja- ja ryhmäkohtaista. Koriolla aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus näyttäytyy mielestäni positiivisena, avoimena ja kannustavana.

Lasten keskinäinen vuorovaikutus liikuntaleikkikoulussa on yleensä iloista ja hyväntahtoista vuorovaikutusta. Joskus kuitenkin lapset riitelevät keskenään tai kiusaavat toisiaan. Yleistettynä sanoisin, että 3 - 4-vuotiaiden ryhmässä lasten keskinäistä vuorovaikutusta on vähemmän kuin 5 - 6-vuotiaiden ryhmässä, ja se on enimmäkseen kahden lapsen välistä. 5 - 6-vuotiaiden ryhmässä sen sijaan vuorovaikutus on jo kahdenkeskisen vuorovaikutuksen lisäksi useamman lapsen välistä. Myös koko ryhmän yhteistä vuorovaikutusta esiintyy tässä isompien ryhmässä, ainakin selkeästi enemmän kuin pienten ryhmässä.

Ohjaajien toimintatapojen vaikutus lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen

Teoriataustan avulla sain selville, että aikuisten toimintatavoilla on hyvin paljon merkitystä siihen, kuinka lapsi voi ryhmässä kehittyä sosiaalisesti. Ohjaajien toimintatavoilla on myös hyvin paljon merkitystä siihen, kuinka lapset ryhmässä toimivat, ja kuinka he toimivat yhdessä. Ohjaajan auktoriteetin puuttuminen saattaa johtaa lapsiryhmässä kaaokseen, josta voidaan selvittää hyvän ohjaajan taidoilla ja toimintatavoilla.

13.2 Tutkimuksen eettisyys

Huomioin tutkimuksessani sekä lasten, heidän vanhempien että oman näkemykseni ohjaajana sekä tutkimuksen tekijänä. Olen huomionnut sekä lapset että heidän vanhempansa osallistamalla heidät tutkimukseen, joka on heistä suurimmalle osalle ollut mieluista.

Vanhemmat saivat tietysti itse päättää, vastaavatko kyselyyn, ja heistä suuri osa vastasi. Lapsen haastatteluun kysyin vanhemmilta luvan. Kaikki antoivat luvan, mutta lapset saivat kuitenkin itse päättää, haluavatko tulla haastatteluun. Esitin kaikki tulokset nimettöminä sekä muutenkin hyvällä maulla vastaajia kunnioittaen. Mielestäni nämä asiat huomioon ottaen tutkimukseni on toteutettu eettisesti.

13.3 Tulosten luotettavuus

Sosiaalisen kehityksen arviointiin täytyy suhtautua pienellä kriittisyydellä, koska täydellä varmuudella ei voida tietää, mikä tilanne on johtanut yksittäisiin asioihin sosiaalisessa kehityksessä. Täydellistä vastausta ei siis voida antaa siihen, mihin mikään tarkalleen ottaen vaikuttaa. Monet asiat tässäkin tutkimuksessa siis ovat tutkitun teo-

riatedon ohella omia, vanhempien sekä lasten näkemyksiä aiheesta. Kuitenkin esimerkiksi joillakin vanhemmilla oli selkeitä näkemyksiä tietyistä asioista, joiden he ajattelevat olleen liikuntaleikkikoulun vaikuttavuutta, enkä halua näitä havaintoja kieltää. Itsekin olen lähes kahden vuoden ohjaajakokemukseni myötä huomannut lasten kehityksen, mutta tosiaan näihin on varmasti vaikuttanut moni muukin asia. Sosiaaliseen kehitykseen liittyvissä havainnoissa vanhemmat lienevät parempia arvioimaan tilannetta.

Vanhemmille oli kyselyn yhteydessä kerrottu opinnäytetyöni aihe, mutta lapsille kerroin vain kyseleväni heiltä kaikenlaisia kysymyksiä liikuntaleikkikoulusta. Vanhempien osalta siis joitakin kysymyksiä on saatettu osittain johdatella työni suuntaan. Lapsilta kysymyksiä kysyttäessä heidän vastaukseensa yleensä vaikuttaa todella paljon juuri sen hetken tilanne ja äskettäiset tapahtumat. Tästä syystä ajattelen, että kaikki vastaukset eivät välttämättä ole täysin luotettavia kokonaistilannetta arvioitaessa. En kuitenkaan koe, ettei niillä olisi mitään merkitystä. Joistain vastauksista olen itsekin huomannut, mitkä hetkeä aikaisemmin olleet tilanteet ovat vastauksiin vaikuttaneet. Tarpeen vaatiessa olen myös ottanut sen huomioon vastauksia analysoidessani. Vanhempien vastauksissa sen sijaan ei todennäköisesti näy niin paljon yksittäiset tilanteet.

13.4 Tulosten yleistettävyys

Ryhmämuotoisen liikunnan vaikutukset sosiaaliseen kehitykseen riippuvat paljon muun muassa liikuntamuodosta, ryhmän toimintatavoista ja ohjaajan toimintatavoista (Autio & Kaski 2005, 60; Miettinen 2000, 62 - 63). Tämän huomioon ottaen arvioisin, että työni on osittain yleistettävissä muihinkin liikuntaleikkikouluihin. Kaikki asiat eivät kuitenkaan ole suoraan yleistettävissä muihin kuin Korian liikuntaleikkikouluun.

Liikuntamuoto ja ryhmäkoot ovat pääosin samanlaisia jokaisessa liikuntaleikkikoulussa johtuen Nuoren Suomen suunnittelemasta ohjelmasta. Myös toimintatavoissa on yhteneväisyyksiä, jotka ovat ohjaajan kansioon valmiiksi suunniteltuja. Ohjaajan toimintatavat, osa ryhmän toimintatavoista sekä tietysti lapsiryhmä on jokaisessa liikuntaleikkikoulussa yksilöllinen.

13.5 Tavoitteiden saavuttaminen

Sain mielestäni käsiteltyä aihettani kattavasti ja melko yksityiskohtaisestikin. Tutkimuskysymyksiini sain hyvin vastauksia sekä teoriapohjasta että kerätyn aineiston pohjalta. Välillä minusta on tuntunut, että tästä työstä puuttuisi vieläkin jotakin, mutta olen tyytyväinen lopputulokseen.

Selvitettyjen kehitysehdotusten toteuttaminen käytännössä on vielä osittain kesken. Olen nyt kerännyt kehitysehdotukset sekä vanhemmilta että lapsilta, mutta lopullinen toteutustyö jää vielä ohjaajien tehtäväksi. Osaa kehitettävistä asioista on jo käytännössä toteutettukin.

13.6 Jatkotutkimustarpeet

Jo opinnäytetyötäni aloittaessani huomasin, että liikuntaleikkikoulusta voisi tehdä monenlaista tutkimusta. Aivan alussa ajattelin tutkia yleisesti sitä, mihin liikuntaleikkikoulu lapsen kehityksessä vaikuttaa. Tein ajatuskarttaa, josta huomasin näitä asioita olevan hyvinkin paljon. Pian huomasinkin, että aihetta täytyy rajata hyvin tarkasti. Jotakin mainitakseni muita mahdollisia tutkimusaiheita olisi ollut muun muassa fyysinen kehitys sisältäen motorisen kehityksen sekä kielen kehitys.

Teoriapohjaa kirjoittaessani tuli mieleen, että tästä voisi vielä tarkemmin tutkia ainakin kiusaamista aivan yleisesti ottaenkin. Pienten lasten kiusaamisesta on melko vähän tutkimustietoa, eikä sitä ole muutenkaan mielestäni nostettu kovin paljon esille. Koulukiusaaminen on viime aikoina ollut hyvin paljon pinnalla ja siihen on toden teolla paneuduttu. Joskus kuitenkin tuntuu unohtuvan, että kaikki se saattaa lähteä jo leikkiästä.

Perheliikunta on myös aihealue, jota olisi mielenkiintoista tutkia enemmänkin. Teoria-tietoa aiheesta minulla oli vähäisesti, mutta se ei vaikuta olevan kovinkaan harvinaisen liikunnan osa-alue. Erityisesti aivan pieniä lapsia ajatellen se on merkittävä ohjatun liikunnan muoto.

14 POHDINTA

Opinnäytetyöni tekemiseen meni enemmän aikaa kuin olin alun perin suunnitellut. Tämä johti sekä hyviin että huonoihin asioihin. Pidemmällä aikavälillä sain enemmän aikaa pohtia työtäni syvemmin. Työn tekeminen oli jollakin tapaa kausittaista, mutta se oli kuitenkin koko ajan taustalla ajatuksissani, ja tein sitä välillä mielessäni, vaikkohan olisikaan ollut varsinaisesti työni ääressä. Pitkä aika aiheutti kuitenkin myös turhautumista ja epätoivoakin. Liikuntaleikkikoulun ohjaaminen antoi paljon voimia ja motivaatiota tähän työhön välillä muistuttaen mistä tässä loppujen lopuksi on kysymys. Tässä samalla liikuntaleikkikoulua ohjatessa ehdin myös saamaan siitä enemmän kokemusta, joka tietysti vaikutti työhöni kokemuksellisesti ja antoi enemmän havainnointimahdollisuuksia. Syksyllä 2012 kävin myös liikuntaleikkikoulun ohjaajakoulutuksen.

En ollut itse täysin tyytyväinen keväällä 2012 tekemiini lasten haastatteluihin, ja tätä työtä kirjoittaessani sain uusia ideoita siitä, mitä olisin voinut lapsilta kysyä ja missä muodossa. Alkuperäiset kysymykset olivat vähän liiankin yksinkertaisia, enkä loppujen lopuksi saanut kovinkaan paljon vastauksia. Haastatteluja tehdessä oli myös kiireinen aikataulu, koska ohjaajia ei ollut tarpeeksi. Tällöin jouduin välillä siirtymään haastattelutilanteista auttamaan ryhmän ohjaamisessa. Sain mahdollisuuden toteuttaa lisää haastatteluja ja tähän olen tyytyväinen. Jälkimmäisiä haastatteluja toteuttaessa sain mahdollisuuden keskittyä täysin itse haastatteluihin, enkä ohjaamiseen.

Opinnäytetyön tekemisen koin vaikeammaksi kuin olin sen kuvitellut. Suurin vaikeus oli varmaankin laajan kokonaisuuden jäsentäminen yhtenäiseksi ja sen pilkkominen pieniin osiin. Sosiaalinen kehitys on yllättävän laaja asia, jota piti välillä pohtia hyvinkin paljon ja tarkasti. Siihen sisältyy niin monia osa-alueita, jotka täytyi kuitenkin kaikki ottaa huomioon. Olen kuitenkin loppujen lopuksi tyytyväinen opinnäytetyöni lopputulokseen.

LÄHTEET

- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J.-E., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa - Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Autio, T. 2001. Liiku ja leiki - Motorisia perusharjoitteita lapsille. Kolmas painos. Lahti: VK-Kustannus Oy.
- Autio, T. & Kaski, S. 2005. Ohjaamisen taito - liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Heikinaro-Johansson, P. & Huovinen, T. 2007. Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Himberg, L., Laakso, J., Näätänen, R., Peltola, R. & Vidjeskog, J. 2004. Kehittyvä ihminen - Psykologia 2. 1. - 5. painos. Helsinki: WSOY.
- Karvonen, P., Siren-Tiusanen, H. & Vuorinen, R. 2003. Varhaisvuosien liikunta. Lahti: VK-Kustannus Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keskinen, S. & Parkkinen, T. 2005. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Koulutusmateriaali. Nuori Suomi ry. Ohjaajan kansio.
- Liikuntaleikkikoulu. Nuori Suomi ry. Nuori Suomi -internetsivut. Saatavissa: <http://www.nuorisuomi.fi/liikuntaleikkikoulu>. [Viitattu 1.12.2012].

Lindon, J. 2011. Supporting Children's Social Development - Positive Relationships in the Early Years. London: MA Education Ltd. Saatavissa:

<http://site.ebrary.com.xhalax->

ng.kyamk.fi:2048/lib/kyam/docDetail.action?docID=10567472. [Viitattu 17.2.2013].

Litja, T. & Oinonen, M. 2000. Mä en haluu! - Leikki-ikäisen arjen pulmia. Helsinki: Oy Edita Ab.

Miettinen, M. 2000. Haasteena huomisen hyvinvointi - Miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Jyväskylä: LIKES.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa - Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinkkonen, J. 2012. Lapsen aggression kohtaaminen. Kasvu-lehti 1/2012, s. 16 - 18.

Zimmer, R. 2001. Liikuntakasvatuksen käsikirja - Didaktis-metodisia perusteita ja käytännön ideoita. Helsinki: LK-KIRJAT.

Zimmer, R. 2011. Psykomotoriikan käsikirja - Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomoto-riseen tukemiseen. Lahti: VK - Kustannus Oy.

Kyselytutkimus lapsen vanhemmille

Hyvä lapsen vanhempi tai muu läheinen!

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosionomiksi (AMK), ja teen parhaillaan opinnäytetyötä aiheesta **Liikuntaleikkikoulun vaikutus 3 - 6-vuotiaan lapsen sosiaaliseen kanssakäymiseen**. Kirjallisen tiedon ohella tutkimukseni kohdistuu Korian liikuntaleikkikoulun lasten ja heidän vanhempiansa haastatteluihin. **Tässä ohessa on siis lapsen huoltajalle tai muulle läheiselle kohdistettu haastattelu**. Toivon, että vastaat kyselyyn ja täytät sen huolellisesti. Näin voin saada parhaan mahdollisen aineiston opinnäytetyöni tekemiseen.

Analysoin haastatteluista saatuja vastauksia opinnäytetyössäni nimettömänä. Sen lisäksi niitä saatetaan mahdollisesti hyödyntää myös Korian liikuntaleikkikoulun kehittämiseen.

Opinnäytetyöni on tarkoitus valmistua tämän vuoden loppuun mennessä. Valmiiseen tutkimukseen voi tuolloin tutustua internetin kautta osoitteessa www.theseus.fi .

(Valitse ”selaa aineistoja” kohdasta ”tekijät”, ja laita hakukenttään ”Kytömäki Mari”)

Lisätietoja voit kysyä puhelimitse *****, sähköpostilla *****, tai suoraan minulta ☺

Palauta kyselylomake mieluiten tämän kerran aikana. Jos et ehdi vastaamaan nyt, voit palauttaa lomakkeen myös ensi viikolla liikkariin tai lähettää minulle osoitteeseen:

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Mari Kytömäki

Taustatiedot

Lapseni on

3 - 4-vuotiaiden ryhmässä

5 - 6-vuotiaiden ryhmässä

Lapseni on

päivähoitossa

Kuinka usein? _____

seurakunnan tms. kerhossa

Kuinka usein? _____

muualla lasten kanssa tekemisissä, missä?

Kuinka usein? _____

Onko lapsellasi sisaruksia?

Kyllä Minkä ikäisiä? _____

Ei

1. Mistä syystä olet tuonut lapsesi liikuntaleikkikouluun?

2. Onko ennakkokäsityksesi liikuntaleikkikoulusta muuttunut jollakin tavalla?

Millä tavoin?

3. Mihin liikuntaleikkikoulu mielestäsi vaikuttaa lapsessasi?

4. Mitä hyötyjä ajattelet liikuntaleikkikoulusta olevan lapsellesi?

5. Onko Korian liikuntaleikkikoulussa mielestäsi jotakin kehitettävää?

Mitä?

6. Harrastaako lapsesi muuten liikuntaa kuin liikuntaleikkikoulussa?

7. Miten lapsesi ottaa kontaktia muihin lapsiin?

8. Entä aikuisiin?

9. Millä tavoin ajattelet liikuntaleikkikoulun vaikuttavan lapsesi sosiaaliseen kanssakäymiseen / sen kehittymiseen?

10. Mitä mieltä lapsesi on muiden lasten kanssa leikkimisestä? (voit kysyä lapselta itseltään ja / tai päätellä)

Lapsen vastaus: _____

Aikuisen päätelmä: _____

11. Onko lapsesi koskaan sanonut, että häntä olisi jollakin tavalla kiusattu liikuntaleikkikoulussa?

12. Kuvaile lapsesi tottelevaisuutta.

13. Koetko liikuntaleikkikoululla olevan vaikutusta lapsesi tottelevaisuuteen / sääntöjen oppimiseen?

14. Välittykö lapsestasi liikuntaleikkikouluun lähtiessä, että on kiva lähteä?

15. Osaatko sanoa, miksi lapsestasi on kiva lähteä liikuntaleikkikouluun?

16. Vapaa sana. *Jatka tarvittaessa kääntöpuolelle.*

Lapsen haastattelun runko

1. Mikä kerhossa on parasta?
2. Mitä odotat eniten tänne tullessasi?
3. Mikä kerhossa on helppoa?
4. Mikä kerhossa on vaikeaa?
5. Mikä kerhossa on huonointa?
6. Onko sinulla täällä kavereita?
7. Onko toisten kanssa leikkiminen kivaa?
8. Onko sinua koskaan kiusattu täällä?
9. Millaisia ohjaajat ovat?
10. Totteletko hyvin ohjaajia?

Lapsen toisen haastattelun runko

1. Miksi haluat käydä liikuntaleikkikoulussa?
2. Mikä täällä voisi olla toisin/mitä haluaisit muuttaa?
3. Millaisia muut lapset täällä ovat?
4. Miten muiden lasten kanssa leikitään?
5. Kumpi tehtävä on kivempi, sellainen, mitä tehdään yhdessä toisen lapsen kanssa, vai sellainen minkä voi tehdä yksin?
6. Mitä teet, jos toisella on paha mieli tai on sattunut jotakin?
7. Miltä sinusta itsestä tuntuu, jos autat toista?
8. Mitä sääntöjä liikuntaleikkikoulussa on?
9. Miksi ohjeita pitää noudattaa?
10. Miksei toista saa kiusata?
11. Mikä on riitelyn ja kiusaamisen ero?
12. Mitä pitää tehdä, jos on satuttanut toista lasta?
13. Vielä lopuksi, mikä liikuntaleikkikoulussa on parasta?